

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
Institut sociologických studií, Katedra veřejné a sociální politiky

Lucie Buchtíková

**Sítě expertů ODS ve vztahu k problému
stárnutí populace**

Diplomová práce

Praha 2015

Autor práce: **Lucie Buchtíková**

Vedoucí práce: **PhDr. Vilém Novotný, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2015

Bibliografický záznam

BUCHTÍKOVÁ, Lucie. *Sítě expertů ODS ve vztahu k problému stárnutí populace*. Praha, 2015. 72 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra veřejné a sociální politiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Vilém Novotný, Ph.D.

Abstrakt

Politické strany jsou obvykle vnímány jako aktéři dimenze politics. Akcentován bývá jejich souboj o moc a střet idejí a ideologií. Politické strany jsou však také aktéry veřejných politik. Mají vliv na obsazování postů důležitých pro tvorbu veřejných politik. Občané očekávají, že jejich volení zástupci umí řešit veřejněpolitické problémy. Tato diplomová práce si klade za cíl porozumět, jakým způsobem politické strany generují expertní vědění pro tvorbu veřejných politik. Na zdroje expertízy politických stran nahlíží optikou analýzy politických sítí. Proto je předmětem zájmu, kdo se účastní tvorby programu, jaká je role jednotlivých aktérů a jaké jsou mezi nimi vazby. Práce je designovaná jako případová studie zaměřená na Občanskou demokratickou stranu, konkrétně na vznik části jejího střednědobého programu Vize 2020 týkající se problému stárnutí populace. V rámci zkoumaného případu jsou klíčovými aktéry političtí garanti příslušných kapitol. Jejich práce má vliv na to, kdo další a jakým způsobem je do tvorby programu zapojen.

Abstract

Political parties are usually described as political actors. In this approach, their power struggle and conflict of ideas and ideologies are stressed. However, political parties are also part of policy making process. They have an impact on appointment of executive and legislative offices which are essential for policy making. Moreover, constituents expect elected representatives to be able to solve policy issues. This thesis aims to understand how Czech political parties gather expertise knowledge for policy making. Sources of expertise of political parties are viewed through the lens of policy network analysis. Therefore, the main focus is on who is involved in development of party programs; what the role of different actors is; and what the linkages among them are. The thesis is designed as a case study focused on the Civic Democratic Party (ODS). Specifically, it is focused on development of a part of its medium-term political program Vize 2020 related to the issue of ageing society. In the examined case, the key actors are political guarantors of the respective parts of the program. Their role decides who else and how is involved.

Klíčová slova

Expertíza, policy work, politické sítě, politické strany, případová studie, rozhovory, stárnutí populace, veřejná politika

Keywords

Expertise, policy work, policy networks, political parties, case study, interviews, ageing society, public policy

Rozsah práce: 136 523

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 15. 5. 2015

Lucie Buchtíková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Vilému Novotnému, Ph.D. za trpělivé vedení diplomové práce, za jeho cenné připomínky a inspiraci k tématu diplomové práce. Děkuji také Mgr. Magdaleně Mouralové za její podnětné připomínky v rámci diplomového semináře. Děkuji celé rodině za podporu a za korektury a připomínky ke konceptu práce. V neposlední řadě děkuji všem respondentům, kteří byli ochotni poskytnout mi rozhovor. Bez nich by tato práce nemohla vzniknout.

OBSAH

Úvod	3
1 Výzkumné cíle.....	5
2 Veřejněpolitický rámec diplomové práce	8
2.1 Veřejná politika	8
2.2 Vědění o politice vs. Vědění pro politiku	9
2.3 Policy jako produkt sítí aktérů	10
3 Veřejná politika a expertíza.....	13
4 Politické strany, veřejná politika a expertíza	16
5 Výzkumný design	19
5.1 Případová studie	20
5.2 Zdroje dat.....	21
5.2.1 Veřejněpolitické dokumenty	22
5.2.2 Polostrukturované rozhovory.....	23
5.3 Metody analýzy dat.....	25
5.3.1 Analýza dokumentů	25
5.3.2 Analýza politických sítí.....	26
6 ODS a zdroje expertízy	28
6.1 Organizační uspořádání strany ve vztahu k expertíze	29
6.1.1 Ústřední stranický sekretariát.....	30
6.1.2 Odborné komise vs. stínové vlády.....	30
6.1.3 Partnerské organizace	33
6.1.4 Další mechanismy získávání expertízy: ideové konference	39
6.2 Vize 2020	40
7 Dobové souvislosti vzniku Vize 2020	42

8	Stárnutí populace jako veřejněpolitický problém	45
8.1	Stárnutí populace ve Vizi 2020.....	49
9	Případová studie: Aktéři Vize 2020 k tématu stárnutí populace.....	51
9.1	Role jednotlivých aktérů při vzniku Vize 2020	57
9.1.1	Aktéři uvnitř strany.....	57
9.1.2	Aktéři vně strany.....	62
9.2	Vazby mezi aktéry	64
9.2.1	Specialisté vs. generalisté	65
9.2.2	Ad-hoc vs. dlouhodobé vazby na ODS.....	67
10	Diskuse: Role programů v praxi	68
	Závěr.....	70
	Summary.....	73
	Zdroje.....	74
	Příloha 1: Scénář rozhovoru	83

ÚVOD

Na politické strany je obvykle nahlíženo jako na politické aktéry ve smyslu *politics*, kteří artikuluji různé ideje a zájmy a soutěží o přízeň voličů. Jsou na jedné straně vnímány jako určitý most mezi občanskou společností a státem, jejichž prostřednictvím by se měla vůle lidu promítat ve vládnutí. Na druhé straně se očekává, že politici budou nabízet odborná řešení veřejněpolitických problémů. Politické strany, resp. jejich představitelé se skrze volby dostávají do pozic rozhodujících o tvorbě veřejných politik, a to jak do pozic volených (parlament, vláda), tak do pozic nevolených (prostřednictvím politických jmenování do úřadů). Významná role politických stran v politickém systému České republiky vyplývá přímo z Ústavy, kde v článku 5 stojí, že „politický systém je založen na svobodném a dobrovolném vzniku a volné soutěži politických stran“.¹

Myšlenka politických stran jako aktérů procesu tvorby veřejných politik stála u zrodu tématu této diplomové práce, která je věnována odbornému zázemí Občanské demokratické strany. Jestliže se totiž politické strany dostávají do pozic tvůrců veřejných politik a je od nich očekáváno, že budou nabízet odborná řešení, samy potřebují zdroje expertízy. Jedním z předpokladů práce je, že tyto zdroje odborného vědění politických stran jsou jak vnitřního, tak vnějšího charakteru, a na vzniku programů politických stran se tak podílejí aktéři, kteří tvoří určitou síť.

Práce je designována jako případová studie se zaměřením na Občanskou demokratickou stranu (ODS), na přípravu jejího střednědobého programu Vize 2020 k problému stárnutí populace. Program Vize 2020 vznikl na přelomu let 2009 a 2010. Proces jeho vzniku byl provázen diskusí jak mezi členskou základnou ODS, tak mezi odborníky a širokou veřejností. Dokument se tedy jevil jako vhodný pro zkoumání toho, kdo se na vzniku takového dokumentu podílí a jaké jsou vztahy mezi jednotlivými aktéry. Ukázalo se, že tvorba dokumentu byla postavena zejména na politických garantech jednotlivých kapitol. Účast řadových členů či odborníků mimo stranu neměla na podobu dokumentu výrazný vliv. Práce nicméně odhaluje některé mechanismy expertízy uvnitř ODS a také vazby, které má strana na odborníky mimo členskou základnu.

¹ (ČNR 1992)

První kapitola diplomové práce představuje výzkumné cíle a konkretizuje je výzkumnými otázkami. Primárním cílem diplomové práce je přispět k rozvoji poznání o tvorbě veřejných politik, proto je téma práce ve druhé kapitole zasazeno do kontextu studia veřejných politik. Na veřejně politický rámec práce navazují teoretická východiska k vztahu expertízy a veřejných politik (třetí kapitola) a vztahu politických stran, veřejných politik a odbornosti (čtvrtá kapitola). Pátá kapitola představuje výzkumný design práce, zdroje dat a metody analýzy. Šestá kapitola se zabývá strukturou a vývojem mechanismů ODS pro získávání expertízy. V této kapitole je také obecně představen projekt Vize 2020, kterému se pak podrobněji věnuje případová studie. Případové studii předchází ještě dvě kapitoly. Sedmá kapitola připomíná dobový kontext vzniku Vize 2020, který je důležitý pro porozumění situace v tehdejší ODS, ale i celé České republice. Osmá kapitola se věnuje problematice stárnutí populace, protože toto téma bylo zvoleno pro případovou studii a bylo důležitým východiskem části analýzy. Tato kapitola rovněž obsahuje analýzu zpracování tématu v rámci programového dokumentu Vize 2020. Konečně devátá kapitola představuje analýzu sítí aktérů podílejících se na vzniku Vize 2020 k tématu stárnutí populace. Popisuje roli jednotlivých aktérů a analyzuje vztahy mezi různými typy aktérů. Desátá kapitola je diskusní a zabývá se otázkou praktického dopadu programů politických stran. Výsledky práce jsou shrnuty v závěru, kde jsou představeny také náměty pro další výzkum.

1 VÝZKUMNÉ CÍLE

Hlavním výzkumným cílem této diplomové práce je porozumět, jakým způsobem generují české politické strany expertní vědění. Jedním z východisek úvah o expertních kapacitách politických stran je přitom předpoklad, že strany mají jak interní, tak externí zdroje a zároveň jak formální, tak neformální mechanismy získávání expertního vědění.

Politická strana jako organizace musí mít nějakým způsobem hierarchizovanou autoritu a rozdělení práce (Harmel, Janda 1994: 274). Harmel a Janda proto rozlišují 5 typů aktérů, jimž v politických stranách, i ve vztahu k programatice, přísluší různá role: 1) nejvyšší lídry, kteří jsou tvůrci rozhodnutí na nejvyšší úrovni; 2) lídry na střední úrovni jako představitele nižších organizací; 3) aktivisty, kteří se aktivně podílejí např. na přípravě voleb; 4) členy; 5) podporovatele. Tito aktéři mezi sebou vytvářejí sítě, přičemž podle organizační teorie dominantní koalice určuje směřování strany. Jiný pohled na organizační strukturu politické strany nabízí teorie tří tváří politické strany (Katz, Mair 2002), která rozlišuje členskou základnu (*party on the ground*), ústředí strany (*party in central office*) a stranu ve veřejných funkcích (*party in public office*).

Ideje, které politické strany začleňují do svých programů, mohou pocházet z různých zdrojů. Politické strany obvykle mají své vlastní analytické týmy nebo spřízněné výzkumné instituce (Vassallo, Wilcox 2006: 414). Zdá se však, že na odbornost v tvorbě politik je kladen stále větší důraz a politické strany, které v dnešní době čelí řadě existenčních výzev a mají např. potíže s rekrutováním politických specialistů, si nevystačí pouze s interními zdroji expertízy a využívají tedy i externí zdroje (Kuhne 2008, 13-15). Strany tak přejímají ideje a návrhy politik předkládané zájmovými skupinami, výzkumnými institucemi, think tanky nebo akademiky (Vassallo, Wilcox 2006: 414).

Hlavní výzkumný cíl je proto dále rozdělen na dva dílčí výzkumné cíle – I. popsat formální mechanismy politických stran pro generování expertního vědění a II. odhalit mechanismy, jakými politické strany v praxi generují expertní vědění. Výzkumné cíle blíže specifikují výzkumné otázky (viz následující tabulka na str. 13).

Výzkumným designem diplomové práce je případová studie. Práce je zaměřena na odborné kapacity ODS, konkrétně na vznik části jejího střednědobého programového dokumentu Vize 2020. Proto jsou výzkumné otázky vztaheny již konkrétně k případové studii.

Cíle	Otázky
Hlavní výzkumný cíl	Hlavní výzkumná otázka
Porozumět, jakým způsobem generují české politické strany expertní vědění	Jakým způsobem generují české politické strany expertní vědění?
Dílčí výzkumné cíle	Dílčí výzkumné otázky
I. Popsat formální mechanismy politických stran pro generování expertního vědění	I. Jaké jsou formální mechanismy ODS pro generování expertního vědění?
	I.A Existují v ODS expertní týmy? Jak jsou ustavovány? Kdo jsou jejich členové? Jaká je jejich role?
	I.B Jaká je role vedení strany při určování programu?
	I.C Má ODS vlastní analytické útvary?
	I.D Spolupracuje ODS oficiálně s externími odborníky? S jakými?
II. Odhalit mechanismy, jakými politické strany generují expertní vědění v praxi	II. Jak vznikl střednědobý program ODS Vize 2020 k problému stárnutí populace?
	II.A Kdo se podílel na jeho vzniku uvnitř strany?
	II.B Kdo se podílel na jeho vzniku vně strany?
	II.C Jakou roli hráli jednotliví aktéři?

2 VEŘEJNĚPOLITICKÝ RÁMEC DIPLOMOVÉ PRÁCE

Primárním cílem této diplomové práce je přispět k rozvoji poznání procesu tvorby veřejné politiky. Práce zaměřené na veřejněpolitický proces jsou pouze zlomkem výzkumných aktivit v oblasti studia veřejných politik. Jejich hlavním zájmem je zjistit, jak vznikají veřejné politiky, a zaměřují se na akce, které dělají různí aktéři na různých úrovních (Hogwood, Gunn 1984: 27). V případě této práce bude pozornost soustředěna na politické strany jako aktéry veřejné politiky.

2.1 VEŘEJNÁ POLITIKA

Pro vysvětlení pojmu veřejná politika a oboru studia veřejné politiky se často užívá koncept trojdimenzionálního pojetí politiky (viz Fiala, Schubert 2000 nebo Veselý 2007). Český výraz politika v sobě totiž zahrnuje více významů, které vystihují anglické pojmy *polity*, *politics* a *policy*². *Polity* představuje společenský řád či politický systém, prostředí určité společnosti zahrnující psané i nepsané normy, tradice, instituce. *Politics* je konfliktní složkou politiky, kterou vystihuje střet zájmů a idejí různých aktérů, ať už individuálních či kolektivních. Domnívám se, že různé souboje o ideje a konflikty mezi politiky jsou to, co si lidé pod českým výrazem politika nejčastěji vybaví. Konečně *policy* představuje obsahovou stránku politiky – konkrétní opatření a výstupy (zákony, nařízení, ale i strategie a koncepce,...). Z analytické perspektivy je rozlišení tří složek politiky velmi užitečné např. pro strukturaci vstupů do politického procesu. Avšak v praxi se všechny tři složky prolínají a lze těžko je oddělit. *Polity* tvoří rámec, v němž se odehrávají střety představ o uspořádání společnosti (*politics*), a *policy* je výstupem těchto střetů či konsensů.

Pojem veřejná politika však ani přes toto vysvětlení není jednoznačný. Může označovat určitou oblast, obecné cíle i konkrétní návrh, proces přijetí a implementace nějaké politiky, výstup či výsledek (Veselý 2007: 33). Různé dimenze pojmu veřejná politika vystihují např. tři pojetí definovaná Halem K. Colebatchem (zde dle Colebatch 2006 a Novotný 2013). První pojetí je založeno na

² Pojem *policy* se v českých odborných textech často nepřekládá nebo je používán pojem veřejná politika. V této práci jsou užívány oba pojmy, resp. jejich varianty v množném čísle (*policies*, veřejné politiky).

představě o veřejných politikách jako autoritativním rozhodnutí. Dalo by se označit za klasické, protože první autoři v oboru studia veřejných politik vytvářeli své teorie právě z této perspektivy. Vychází z ní např. fázové modely politického procesu a dodnes tyto teorie tvoří základ oboru. Druhé pojetí je představa o veřejné politice jako strukturované interakci. Obrací pozornost k praktickým zkušenostem tvůrců veřejných politik, podle nichž je veřejná politika interakcí mnoha aktérů uvnitř i vně vlády, s různými hodnotami a zájmy, kteří soupeří o pozornost, zdroje a vliv na utváření politik. Podle třetího pojetí je veřejná politika sociální konstrukcí. Zaměřuje se na to, jak se dostává různým problémům ve společnosti pozornosti. Podle Colebatche jsou všechna tři pojetí relevantní. Pouze obrací pozornost k různým kontextům veřejných politik.

2.2 VĚDĚNÍ O POLITICE VS. VĚDĚNÍ PRO POLITIKU

Zakladatel studia veřejných politik Harold Lasswell ve své práci z roku 1970 rozlišil dva směry ve výzkumu policy: *vědění o politice* a *vědění pro politiku*. Na jeho práci navázali Hogwood a Gunn (1984), kteří rozlišili *policy studies* a *policy analysis*. Policy studies odpovídá Laswellově pojmu vědění o politice a do tohoto směru lze zařadit „studium procesu tvorby a výstupů politiky“ (Veselý 2007: 22). Policy analysis zahrnuje aktivity vedoucí k tvorbě veřejné politiky, tedy „praktické politické poradenství“ (tamtéž). Tabulka níže je upraveným schématem Hogwooda a Gunna, které představuje různé směry výzkumu policy na kontinuu, jehož jeden pól tvoří vědění o politice a druhý pól vědění pro politiku. Téma diplomové práce lze na tomto kontinuu zařadit do skupiny *studium procesu policy*, a tedy do vědění o politice.

Studium obsahu policy	Studium procesu policy	Studium výstupů policy	Evaluace	Informace pro tvorbu policy	Advokace procesu	Advokace policy
Vědění o politice			Vědění pro politiku			

Přeloženo a upraveno dle Hogwood, Gunn (1984): 29

Na uvedeném kontinuu si můžeme představit také vztah mezi deskriptivními a preskriptivními aktivitami ve studiu veřejných politik. Zatímco vědění o politice je spojeno s deskriptivními a explanačními cíli zkoumání, vědění pro politiku má za

cíl něco změnit. (Hogwood, Gunn 1984: 28–29) Z toho vyplývá vztah k hodnotám a jejich užití při výzkumu v této práci. Vědění pro politiku je spojeno s nenormativními a analytickými postupy. Ve vědění pro politiku výzkumník musí pracovat s nějakými hodnotovými předpoklady. (Veselý 2007: 22)

2.3 POLICY JAKO PRODUKT SÍTÍ AKTÉRŮ

Jak bylo řečeno výše, téma mé diplomové práce spadá do kategorie studia procesu veřejných politik. Existuje řada teoretických přístupů, které se snaží odpovědět na otázku, kde a jakým způsobem vznikají veřejné politiky. Fiala a Schubert (2000: 54) dělí teoretické přístupy studia veřejných politik velmi jednoduše na „funkcionalistické koncepce“ a „koncepce aktérů“. Poukazují na to, že jednotlivé koncepce se často prolínají a také doplňují. Funkcionalistické přístupy však kladou důraz na strukturu a snaží se vysvětlit systém politického procesu. Zatímco koncepce aktérů se zajímají „o jednání, podmínky jednání a důvody a smysl jednání politických aktérů v příslušné politické oblasti (policy)“ (tamtéž: 66). V těchto dvou směrech můžeme rozlišit řadu dalších přístupů ke studiu tvorby veřejných politik.

Přístup zkoumání v této práci je založený na představě, že veřejné politiky jsou produktem interakce aktérů v politických sítích. Základním předpokladem analýzy politických sítí je, že různí aktéři docházejí k různým řešením veřejněpolitických problémů. Srovnáme-li přístupy analýzy politických sítí např. s přístupy vycházejícími z představy, že veřejné politiky jsou produktem politického procesu rozděleného do několika fází, snaží se koncept politických sítí přiblížit reálné komplexnosti způsobu, jakým veřejné politiky vznikají. Proto je zde mnohem důležitější zabývat se tím, „kdo se politických procesů účastní a kde dochází k politickým rozhodnutím“ (Fiala, Schubert 2000: 87; srov. Colebatch 2006).

Analýza politických sítí (*policy network analysis*) se začala rozvíjet od 70. let minulého století a v posledních zhruba 30 letech se stala jedním z nejužívanějších analytických přístupů v politických vědách. Jednotlivé práce se však v konkrétních postupech značně liší, a tak se mezi autory stále vede debata o tom, co vlastně analýza politických sítí představuje. Jedná se o metaforu, nové paradigma, teorii,

model, soubor metod, vizualizaci nebo dokonce o reformní představu o tvorbě veřejných politik? (tuto debatu viz Börzel 1998; Rhodes 2008; Brandes, Schneider 2009; Ward, Stovel, Sacks 2011; Schneider 2013) Neapanuje ani shoda v užívání pojmů – pod pojem politická síť (*policy network*) patří např. pojmy *issue network*, *iron triangles*, *policy subsystems/ subgovernments*, *policy communities* nebo *epistemic communities* (Rhodes 2008). Lze rozlišit také několik škol – např. anglosaskou a německou (Börzel 1998, srov. Fiala, Schubert 2000 nebo Rhodes 2008). Zatímco anglosaská škola klade důraz na intermediaritu (zprostředkování) zájmů a vztah mezi státem a dalšími skupinami společnosti, německá škola chápe politické sítě jako nový způsob vládnutí, jako alternativu k trhu a hierarchii. Nejmenším společným jmenovatelem pojmu politická síť je však podle Börzel (1998: 254) následující definice:

1. Politická síť je soustavou relativně stabilních vztahů mezi aktéry.
2. Vztahy mezi aktéry jsou nehierarchické, avšak vzájemně závislé povahy.
3. Aktéry spojuje zájem na určité politice (policy).
4. Za účelem dosažení společného cíle dochází ke směně zdrojů mezi aktéry, protože spolupráce je nejlepším způsobem, jak tohoto cíle dosáhnout (srov. Leifeld, Schneider 2012).

Z hlediska výzkumných strategií můžeme v analýze politických sítí rozlišit tři přístupy: kvalitativní/analogický; deskriptivně-statistický; statistické modelování pozorovaných vazeb (Ward, Stovel, Sacks 2011). V politických vědách je využíván asi nejčastěji deskriptivně-statistický přístup, jehož výstupem jsou obvykle různé vizualizace sítí a výzkumníci se snaží pomocí statistických metod měřit např. centralitu či hustotu sítě. Toto neumožňuje kvalitativní přístup. Jeho přidanou hodnotou je však důraz na kontext vztahů mezi aktéry sítě. Jak však dodává Börzel (1998) kvalitativní a kvantitativní přístup k politickým sítím se vzájemně nevylučují, spíše se doplňují.

Fiala a Schubert (2000) přístup politických sítí vymezují z ontologického hlediska na kontinuu mezi jednáním a strukturou a řadí jej spíše k jednání vzhledem k důrazu na jednání jednotlivých aktérů. Jak sami ve svém textu naznačují, toto zařazení není zcela jednoznačné a bylo by zavádějící oba metateoretické přístupy v praxi uplatňovat výlučně. Po ontologickém pluralismu

volá také Schneider (2013) a zároveň představuje další metateoretický přístup, který představě politických sítí možná odpovídá nejlépe, totiž relacionismus. Svět optikou relacionismu je světem vztahů, kde „všechny věci a subjekty jednání jsou pouhým výrazem vztahů“ (tamtéž: 9). Schneider však varuje, že ani relacionismus ve své čisté podobě, totiž že všechno jsou *relata* (vztahy), nelze brát výlučně. K ontologickému pluralismu se kloní také tato práce. S myšlenkami relacionismu ji však pojí důraz na vztahy mezi aktéry.

To, že ve výzkumu sítí existuje tolik možných přístupů, svědčí o tom, že sítě nemohou být velkou teorií či paradigmatem, ale spíše určitým analytickým přístupem k řešení výzkumného problému (Brandes, Scheider 2009). Pro svůj důraz na jednání aktérů a zároveň jejich provázanost, interakci mezi jednotlivci, skupinami a institucemi (Ward, Stovel, Sacks 2011) je analýza politických sítí hlavním teoreticko-metodologickým východiskem této diplomové práce, kde zkoumanými aktéry jsou členové politických stran a další aktéři, kteří jsou součástí sítí, jež produkují politické programy. Optika sítí byla využita zejména při vývoji výzkumného designu, který je především kvalitativní, ale zahrnuje i některé prvky kvantitativního designu.

3 VEŘEJNÁ POLITIKA A EXPERTÍZA

Harold Laswell zakládal vědu o veřejných politikách (*policy science*) jako praktickou disciplínu, která bude poznatky sociálních věd aplikovat v tvorbě politik. Nová disciplína však neměla nahradit politická rozhodnutí, měla přinést dialog mezi experty a širokou veřejností. Měla přispět k lepší kvalitě demokracie. (Hoppe 1999)

Peter Weingart (Weingart 1999) popisuje vývoj vztahu vědy a politiky jako paradoxní. Na jedné straně dochází ke zvědečťování politiky – politika je stále více závislá na vědeckých poznatcích. Ovšem správnost či jistota politických rozhodnutí s opíráním se o vědu neroste. Naopak v historii existuje řada selhání vědeckého poradenství (Weingart uvádí např. černobylskou katastrofu). Nicméně poptávka po odborných poznatcích v politice stále roste a zároveň vědci se snaží své poznatky v politice uplatnit. Weingart také upozorňuje na to, že všechny strany zainteresované na nějakém problému se snaží zajistit fakta dokládající správnost jejich politiky a že vědecká fakta jsou často dostupná k podpoře protichůdných strategií. Nelze tedy hovořit o existenci jedné objektivní správné cesty na základě vědeckých dat (tamtéž: 156). Věda má v politice instrumentální i legitimační funkci, ale především legitimační.

V posledních několika desetiletích se v *policy science* začaly rozvíjet směry, které se zaměřují na činnosti, jež stojí za tvorbou politik (přehledové články viz Kohoutek, Nekola, Novotný 2013 nebo Novotný 2013). Tyto přístupy se většinou zaměřují na pracovníky ve veřejné správě. Tvorba politik ovšem nespočívá pouze na veřejné správě. Jsou do ní zapojeny mnohé další instituce i jednotlivci. Lidi, kteří vytváří veřejné politiky tak najdeme nejen ve vládě, ale i na univerzitách, ve think-tancích, politických stranách, zájmových skupinách či neziskových organizacích (tamtéž). Policy work vykonávají „političtí lídři, byrokrati, akademici, profesní experti“ (Kohoutek, Nekola, Novotný 2013: 30). Přístupy zaměřené na praxi veřejných politik jsou kritickou reakcí na tradiční přístupy ke studiu procesu tvorby veřejných politik vycházejících zejména z fázového modelu, které byly podle nich příliš vzdálené od každodenní reality tvorby veřejných politik. Tyto nové směry se snaží odhalit a popsat, co vlastně přesně dělají lidé, kteří se podílejí na vzniku veřejných politik, a jaké znalosti a předpoklady k tomu potřebují či mají.

Také tato práce se snaží odhalit, co přesně dělají lidé, kteří se podílí na tvorbě programů politických stran.

Dle slovníku cizích slov jsou synonymy slova expert označení odborník či znalec.³ V Jandourkově Sociologickém slovníku (Jandourek 2007: 80) je heslo expert vysvětleno následovně: „Odborník, člověk (...), jenž díky svému vzdělání a zkušenosti dokáže spolehlivě a efektivně dělat věci, které běžní lidé dělat neumí. Musí mít zpravidla velké množství vysoce kvalitních informací, dovedností, postupů, strategií, často povahy empirického pravidla (heuristiky) týkajícího se určité konkrétní oblasti.“ Tato definice upozorňuje jednak na to, že odborníkem je člověk na základě svého vzdělání a zkušeností, jednak na to, že jeho odbornost spočívá nejen v jeho znalostech množství informací, ale i dovednostech určitých postupů.

Colebatch (2006: 315) s využitím Tenbenselové typologie upozorňuje na rozličné druhy vědění, které je spojeno s vytvářením veřejných politik či s uvažováním o nich. Jde o vědění založené na „analytické racionalitě“ (*epistémé*), na praxi a zkušenostech (*techne*) a vědění vycházející z praktického uvažování o hodnotách (*phronesis*). Tvorba politik se opírá obvykle o všechny tři typy vědění. Neznamená to ovšem, že každý aktér má stejnou zkušenost a stejný typ znalostí. Naopak, při vytváření politik se setkávají různí aktéři, s různými pohledy na problém vycházejícími z jejich odlišných zkušeností. Od lidí pracujících na tvorbě politik se očekává celá škála činností a schopností (Kohoutek, Nekola, Novotný 2013: 34-35): Ceněny jsou analytické schopnosti založené na vědeckých zkušenostech (schopnost analyzovat problém, užívat různé metody, atd.). Zároveň jsou tzv. *policy workers* často v pozici mediátorů, kteří musí umět vyjednávat, volit strategii, jak prosadit dané cíle. Oceňovány jsou tak spíše *generalisté*, kteří umí vyjednávat, hledat podporu, docházet konsensu apod. Nezastupitelnou úlohu mají i *specialisté*.

Mezi přístupy zabývajícími se činnostmi v oblasti veřejných politik lze rozlišit dva proudy (Novotný 2013). Prvním z nich je proud reprezentovaný především Halem Colebatchem, který vůbec konceptualizoval výzkum činností, již

³ (SCS.ABZ.CZ, 2005-2015)

se skrývají za veřejnou politikou. Klíčovým konceptem jeho přístupu je rozlišení třech pojetí veřejné politiky (viz výše). Colebatchův přístup lze označit jako přístup „*policy work*“. Druhým proudem jsou díla reprezentovaná především Michaellem Howlettem, který se zaměřuje na analytické kapacity v oblasti veřejných politik (*policy analytical capacity*). Analytickou kapacitou v oblasti veřejných politik se myslí schopnost organizace provádět výzkum a analýzu politik k daným veřejněpolitickým problémům (Howlett, Oliphant 2010: 34; srov. Novotný 2013: 14). Podle předpokladů tohoto přístupu mají organizace s dobrou kapacitou větší pravděpodobnost úspěchu při ovlivňování veřejných politik.

Uvedené přístupy ke studiu tvorby veřejných politik se obvykle věnují veřejné správě, resp. úředníkům a analytikům, kteří působí na pozicích ve vládě či veřejné správě. Vyjdeme-li však z jednoho Colebatchem (2006) identifikovaného pojetí, které pojímá veřejnou politiku jako strukturovanou interakci, podle něhož je veřejná politika produktem interakce různých aktérů, má smysl se zabývat i jinými aktéry, než je vláda. Také politické strany jsou zapojeny do tvorby veřejných politik a i ze zkušenosti v České republice je parné, že tlak na odbornost se jich citelně dotýká. Odborné poznatky mohou pro politické strany plnit minimálně legitimizační funkci. Tato práce zkoumá, jakou úlohu tedy hraje expertíza v politických stranách a jací aktéři přináší politickým stranám expertní vědění. Koncepty vytvořené v rámci studia veřejných politik mohou být přínosné i pro uchopení aktérů pohybujících se kolem politických stran.

Následující kapitola představuje teorie, které vzešly mimo jiné na základě výzkumu politických stran a dotýkají se jejich programatické funkce a jejich úlohy v tvorbě veřejných politik.

4 POLITICKÉ STRANY, VEŘEJNÁ POLITIKA A EXPERTÍZA

Robert Dahl (1989: 106) říká, že společenství, které chce dosáhnout cílů, potřebuje *policies*. Ti, kdo tyto politiky vytvářejí a zároveň vymáhají, tvoří vládu. V demokratickém politickém systému se však o vládu ucházejí různí kandidáti, politické strany či skupiny, které nabízejí různé představy o veřejných politikách.

Moderní demokracie, resp. polyarchie, jak ji nazývá Dahl, představuje „soubor institucí potřebných pro demokratický proces“ či jinak „systém politické kontroly, kde vysocí vládní představitelé musí přizpůsobovat své chování tomu, aby vyhráli volby v konkurenci ostatních kandidátů, politických stran a skupin“ (Dahl 1989: 220). Tato definice nemá vyvolávat představu o populistickém chování členů vlád ani takové chování obhajovat. Demokratické vlády mají reprezentovat zájmy svých občanů, neboli sloužit ve prospěch zájmů občanů země, které vládnou. Politické strany jsou jednou z důležitých institucí pro zprostředkování zájmů občanů v demokratickém politickém systému.

Předmětem zájmu této diplomové práce jsou právě politické strany jako jedny z aktérů tvorby veřejných politik. Politickou stranu lze definovat jako skupinu lidí, která usiluje o prosazení svých zájmů prostřednictvím účasti ve volbách (např. Fiala, Strmiska 2009). Mezi základní funkce politické strany patří stanovování cílů a programů, artikulace a agregace zájmů společnosti, mobilizace a socializace občanů, rekrutování elit a sestavování vlády (tamtéž či Kuhne 2008).

Na politické strany je většinou nahlíženo jako na aktéry *politics*, tedy soupeře v soutěži idejí. Jak je ale při pohledu na výčet funkcí politických stran patrné, všechny jsou spjaty také s dimenzí *policy*. Politické strany zasahují, možná nepřímo, do tvorby veřejných politik. Mají vliv především na obsazování pozic v rámci exekutivních i legislativních orgánů (Howlett, Ramesh, Perl 2009).

Od politiků je očekáváno, že jejich prostřednictvím bude vůle občanů reprezentována v reálných politikách (*policies*). Řada prací ukazuje, že k takové reprezentaci skutečně dochází, i když se stále vede debata o tom, jak tento proces měřit (Stimson, Mackuen, Erikson 1995; Kitschelt 2000; McDonald, Mendes, Budge 2004; Soroka, Wleizen 2005; Hobolt, Klemmensen 2007). Neznamená to však, že se politické strany ve svých programech zcela podřizují veřejnému mínění. Samy

jsou nositeli idejí, které se snaží prosadit, a nekonzistence by znamenala ztrátu důvěry voličů (Vassallo, Wilcox 2006).

Podle Downsova modelu stranických cílů lze rozlišit politické strany, které usilují o maximalizaci voličského potenciálu (*vote-seeking party*), strany, které se snaží o prosazení programatických cílů (*policy-seeking party*), a strany, jejichž cílem je obsazení veřejných funkcí (*office-seeking party*). Jak však pozdější autoři kritizovali, strany mohou usilovat o všechny tři cíle zároveň, tyto cíle nemusí být v konfliktním postavení a obvykle jsou ve hře do různé míry všechny (Strom 1990; Harmel, Janda 1994 navíc uvádí, že politické strany mohou usilovat také o vnitrostranickou demokracii; srov. Wolinetz 2002). Z toho vyplývá, že ani programatickou funkci politické strany nelze opomíjet.

V posledních několika desítkách let se stále častěji hovoří o úpadku politických stran (viz např. Daalder 2002). Podle mnohých autorů se však politické strany pouze mění. Proměna politických stran se projevuje v jejich roli ve společnosti i v jejich organizačním uspořádání. Katz a Mair (1995) představují pojem *kartelová strana*. Ve srovnání s dřívějšími organizačními modely politických stran (*strana kádrů, masová strana, catch-all party*)⁴ je pro kartelovou stranu charakteristické stále silnější sepjetí se státem. Ve své pozdější práci Katz s Mairem (2002) svou vývojovou typologii politických stran propojují s teorií tzv. *tří tváří politických stran*⁵. Tyto tři tváře představují členská základna (*party on the ground*), ústředí strany (*party in central office*) a strana ve veřejných funkcích (*party in public office*). Ve vztahu k proměně politických stran je pak podstatné, že podle autorů narůstá důležitost strany ve veřejných funkcích. Strany jsou na veřejných funkcích placených státem existenčně závislé.

V předchozích odstavcích jsem se pokusila představit několik organizačních teorií politických stran s důrazem na vztah politických stran k *policy*. Politické strany jednak zasahují do tvorby veřejných politik a jednak jejich organizační uspořádání nějakým způsobem reflektuje potřebu produkovat ideje pro tvorbu veřejných politik.

⁴ Viz např. Novák 2012

⁵ Tu publikovali již dříve v roce 1993.

Kuhne (2008) upozorňuje, že politické strany si v dnešní době již nevystačí pouze s vnitřními zdroji expertízy. Na základě studia politického poradenství pro německé politické strany pak představuje model politického poradenství, který si všímá především uspořádání externích zdrojů expertízy. Potřeba externího poradenství může být buď programatické povahy, nebo jde o potřebu poradenství v oblasti komunikace a vedení politické kampaně. Aktéry poradenství dělí do skupin: vědecké poradenství, lobbying a profesionální poradenství. Přitom formy poradenství mohou být placené/neplacené, přímé/nepřímé, poptávané/nepoptávané, ad-hoc/institucionalizované, formální/neformální.

Uvedené teorie týkající se politických stran posloužily v přípravě výzkumných nástrojů pro tuto práci. Z nich vycházel předpoklad, že ve výzkumu je třeba zaměřit se jak na externí, tak interní zdroje expertízy, a že ty mají dále různou strukturu. Scénář rozhovoru a struktura analytické části práce vycházely zejména z teorie tří tváří stran a Kuhneho modelu politického poradenství.

5 VÝZKUMNÝ DESIGN

Cílem této kapitoly je představit postup, jakým budou hledány odpovědi na hlavní výzkumné otázky diplomové práce. Volba výzkumného designu neboli plánu je zásadní pro argumentaci výzkumné práce a určuje, jakým způsobem budou interpretována sebraná data. Dobrá příprava designu by měla zajistit, že data a práce s nimi skutečně přispějí k zamýšlenému výzkumnému cíli (Veselý 2011).

Jak již bylo řečeno výše, jedním z hlavních teoreticko-metodologických východisek této práce je analýza politických sítí, tedy představa, že veřejné politiky vznikají interakcí aktérů se společným zájmem na určitém veřejněpolitickém problému. Zároveň bylo téma zařazeno do té části studia veřejných politik, kterou Lasswell označuje jako vědění o politice. Z toho vyplývá nenormativní orientace práce a využívání analytických postupů pro získání poznání.

Jedním ze základních rozlišovacích kritérií vědeckých prací, alespoň co se metodologie týče, je výzkumná strategie, tzn., zda výzkumník využívá kvantitativní či kvalitativní strategii. Každý z obou přístupů má své výhody a nevýhody a dospívá k jinému typu zjištění (Disman 2002, Hendl 2005, Veselý 2011). Pro kvantitativní přístup je charakteristická práce s čísly, standardizovaný způsob práce. Jeho základem je deduktivní způsob uvažování a výzkumník se obvykle snaží vyvrátit či potvrdit nějakou testovanou hypotézu. Kvalitativní strategie je typická flexibilitou, umožňuje využívat různé metody sběru a analýzy dat a přizpůsobovat postup výzkumu nově zjištěným poznatkům. Způsoby sběru dat jsou tak obvykle volněji uspořádané (typické je využití rozhovorů, pozorování, ale i textových a obrazových materiálů). Způsob uvažování je induktivní. Zatímco kvantitativní přístup umožňuje usuzování na celou populaci, kvalitativní přístup umožňuje hlubší porozumění sledovanému jevu, avšak jeho výsledky nejsou reprezentativní. Je třeba dodat, že řada autorů tyto strategie kombinuje. V tom případě se hovoří o tzv. *mix-designu*.

Také tato diplomová práce využívá obě výzkumné strategie – z větší části kvalitativní, avšak pro analýzu sítí také částečně kvantitativní přístup.

5.1 PŘÍPADOVÁ STUDIE

Jedním z typů výzkumného uspořádání je případová studie. Umožňuje výzkumníkovi poznat, „jak a proč fungují různé sociální fenomény (případy), jaké vztahy ve zkoumaném případě existují a případně jaký je vztah zkoumaného případu k okolnímu světu“ (Jelínková 2011: 194). Cílem případové studie je detailní prozkoumání zvoleného případu a komplexní porozumění. Charakteristické je využívání různých metod sběru i analýzy dat. Neznamená to však, že by výzkumník neměl mít připravený výzkumný plán. Stěžejní je zejména stanovení otázek výzkumu, které pak určují hranice případu. Případ je základní jednotkou, která je předmětem zájmu případové studie.

V souladu se schématem postupu při realizaci případové studie, který uvádí Jelínková, bylo provedeno rozhodování o zdrojích dat a metodách jejich analýzy. Podle tohoto schématu se má výzkumník zamyslet nad následujícími body, v uvedeném pořadí: „1) Jaké otázky chceme zkoumat? 2) Jaká data jsou pro výzkum relevantní? 3) Jakým způsobem data získáme? 4) Jak budeme data analyzovat?“ (Jelínková 2011: 198) Výzkumné otázky byly představeny v kapitole 2, zároveň jsou ve spojení se zdroji dat a způsoby jejich analýzy znovu uvedeny v tabulce na str. 33. Zdroje dat, způsob jejich sběru a analýzy jsou představeny v kapitolách 6.2 a 6.3. Nejprve však ještě krátce k volbě případové studie pro tuto práci.

Ohraničení případu zvoleného pro tuto práci lze provést ve třech dimenzích: 1) výběr politické strany, 2) výběr konkrétního dokumentu a 3) výběr policy. Případová studie se věnuje tématu stárnutí populace v rámci střednědobého programu Občanské demokratické strany Vize 2020, který vznikl na přelomu let 2009 a 2010.

Občanská demokratická strana byla pro tuto práci vybrána jako strana, která za dobu své existence vzhledem ke své stabilní přítomnosti v Parlamentu České republiky a několikaletému vládnímu angažmá jistě zanechala stopu ve veřejných politikách v ČR. Prakticky do roku 2010 byla nejsilnější pravicovou politickou stranou na české politické scéně. Na druhou stranu je třeba přiznat také pragmatickou stránku volby této strany, a to je snazší přístup autorky do terénu

výzkumu. ODS má jednak řadu potřebných dokumentů dostupných na svých webových stránkách, jednak má autorka práce kontakty mezi členy ODS na různých úrovních včetně stranického aparátu plynoucí z jejího působení v CEVRO – Liberálně-konzervativní akademii. Tyto kontakty usnadnily získání některých informací potřebných ke zpracování diplomové práce.⁶

Vize 2020 je střednědobého program ODS, který byl vytvořen na přelomu let 2009 a 2010. Během jeho vzniku se strana prezentovala kontakty mezi odbornou i širokou veřejností. Dokument se proto jevil jako vhodný pro zkoumání toho, kdo všechno se na tvorbě takového programu podílí. Zajímavým hlediskem je také to, že Vize 2020 vznikla v období úřednické vlády Jana Fischera, kdy ODS sice formálně nebyla v opozici, ale ani nepůsobila ve vládě. Nabízela se proto otázka, odkud pochází zdroje expertních znalostí strany, která je krátce po vládním angažmá.

Vize 2020 zahrnuje mnoho politických témat, a proto bylo třeba zvolit veřejněpolitický problém, k němuž bude případová studie vztahována. Stárnutí populace je aktuální problém, se kterým se potýká nejen Česká republika. Je dlouhodobě diskutován tvůrci veřejných politik i představiteli politických stran. Téma stárnutí populace bylo vybráno také vzhledem k osobnímu zájmu autorky práce. Problém se dotýká více veřejných politik, což lze uchopit jako výhodu: zjištění o tvorbě programu a sítích expertů mohou být zajímavější a bohatší, protože mohou poukázat na prolínání či naopak oddělení různých skupin aktérů. Multidisciplinarita problému je však zároveň výzvou pro udržení koherence tohoto výzkumu a jeho zjištění.

5.2 ZDROJE DAT

Hlavními zdroji dat pro tuto práci byly (veřejněpolitické) dokumenty a polostrukturované rozhovory s aktéry tvorby Vize 2020. Další informace byly získány neformálními rozhovory s relevantními aktéry, ale i pozorováním na některých akcích ODS.

⁶ Původním záměrem autorky bylo zabývat se také tvorbou programu v ČSSD. Po provedení prvotního průzkumu dostupnosti dat (např. návštěva Archivu a sekretariátu ČSSD a prozkoumání webových stránek ČSSD) však bylo od tohoto záměru upuštěno. Navíc se ukázalo, že sběr dat pro jednu stranu je časově náročný sám o sobě.

5.2.1 VEŘEJNĚPOLITICKÉ DOKUMENTY

Prvním typem dat využitých pro tuto práci jsou dokumenty. Dokumenty jsou rozuměny všechny texty nebo jinak „hmatatelné“ záznamy. „Projevují osobní nebo skupinové vědomé nebo nevědomé postoje, hodnoty a ideje“ (Hendl 2005: 132). Veselý a Nekola (2007: 49-65) hovoří o veřejněpolitických dokumentech. Ty lze chápat jako záchytné body pro uchopení veřejněpolitického procesu. Jde o písemné či ústní dokumenty, v nichž je explicitně formulována veřejná politika. Lze rozlišit čtyři základní typy veřejněpolitických dokumentů: 1) legislativní, 2) strategické, 3) výzkumné a 4) deklarativní a advokační. Mezi legislativní dokumenty patří právní předpisy, pod strategické patří strategie, koncepce a plány. Výzkumnými veřejněpolitickými dokumenty jsou analýzy či výzkumné zprávy.

V diplomové práci jsou využity zejména deklarativní a advokační veřejněpolitické dokumenty, které jsou charakteristické tím, že v sobě odrážejí politické a ideologické aspekty. Nejsou realizovány přímo, avšak jejich obsah se dostává do dalších dokumentů. Typickým příkladem deklarativních dokumentů jsou programy politických stran, jejichž obsah se pak může stát součástí programového prohlášení vlády a dalších dokumentů na něj navázaných. „Na politických programech a programových prohlášeních vlády se většinou podílejí odborné skupiny působící uvnitř politických stran a různí experti z akademické sféry, veřejné správy, neziskového sektoru a think-tanků“ (Veselý, Drhová, Nachtmannová 2007: 56).

Zkoumanými dokumenty v diplomové práci jsou zejména programatické a organizační⁷ dokumenty ODS vybrané úsudkem vzhledem ke zvoleným případům. Jedná se např. o stanovy strany, usnesení kongresů, volební programy a další programové dokumenty. ODS má téměř ke každé⁸ ideové konferenci webové stránky, na nichž je možné najít projednávané programové dokumenty, program konferencí a většinou také příspěvky jednotlivých řečníků jako videozáznam či v písemné podobě. K Vizi 2020 je možné takto najít dokumenty jak ze závěrečné

⁷ Stanovy, statuty expertních orgánů

⁸ Výjimkou jsou některé z prvních konferencí, které se konaly v době, kdy ještě užívání internetu nebylo tak rozšířené.

ideové konference, tak ze všech regionálních konferencí⁹. Analyzovány tedy byly i projevy řečníků příslušných konferencí.

5.2.2 POLOSTRUKTUROVANÉ ROZHOVORY

Zdroje dat v pracích zaměřených na politické sítě jsou různé. Nejčastěji užívanými metodami sběru dat jsou však dotazníky či rozhovory (Ward, Stovel, Sacks 2011). Pro tuto práci byly využity polostrukturované rozhovory s aktéry tvorby vybraného programu ODS. Polostrukturované dotazování „se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací“ (Hendl 2005: 164). Existují různé typy dotazování v kvalitativním výzkumu. Rozhovorům vedeným pro tuto práci je nejbližší *rozhovor pomocí návodu* (tamtéž: 174-175), pro který má výzkumník předem připravená témata, jež chce s dotazovaným probrat. Pořadí a formulace otázek však nejsou předem striktně dané a lze tedy pružně reagovat na průběh rozhovoru. Je třeba dodat, že součástí osnovy rozhovoru pro tuto práci je strukturovaná část, která byla shledána jako vhodnější pro sběr dat o vztazích mezi aktéry.

Základní rozdíl mezi daty pro analýzu sociálních sítí a ostatními sociálně-vědními daty je ten, že data pro analýzu sítí obsahují informaci o vztazích mezi zkoumanými subjekty. Rozlišit přitom můžeme *strukturální proměnné*, které se ptají právě po vztazích mezi aktéry, a *kompoziční proměnné*, které nesou informaci o charakteristikách aktérů (věk, pohlaví, rasa, vzdělání apod.) a jsou důležité pro hlubší porozumění stavbě sítě (Wasserman, Faust 1994). Otázky nemusí být zaměřeny pouze na existenci vztahu mezi aktéry, ale také na druh či intenzitu vztahů (např. frekvence a délka vztahu, toky informací či sociální vzdálenost mezi aktéry) (Ward, Stovel, Sacks 2011). Také otázky pro polostrukturovaný rozhovor byly připraveny s ohledem na to, aby byly zjištěny informace jak o vztazích mezi aktéry sítě, tak o aktérech samotných. Sledované proměnné byly následující¹⁰:

Strukturální proměnné	<ul style="list-style-type: none"> • Příslušnost k síti • Původ vstupu do sítě • Existence vztahu mezi aktéry před a
-----------------------	---

⁹ Adresa webových stránek Vize 2020: www.vize2020.cz

¹⁰ Celá osnova rozhovoru je součástí přílohy 1.

	během přípravy programu <ul style="list-style-type: none"> • Intenzita vztahu mezi aktéry • Vliv aktérů na konečnou podobu programu
Kompoziční proměnné	<ul style="list-style-type: none"> • Vzdělání • Povolání • Zkušenosti, praxe • Věk • Vztah k politické straně

Součástí osnovy rozhovoru však byly také širší otázky zjišťující, jakým způsobem probíhala příprava zvolených programů.

Stěžejní pro jakýkoli sociálně-vědní výzkum je rozhodnutí o zkoumané populaci – zda je možné zkoumat celou populaci, či je nutné udělat výběr. Stejně tak je tomu v případě analýzy sociálních sítí. Ideálně by měl výzkum obsáhnout celou síť, tj. všechny aktéry dané sítě. To však často není prakticky možné, a tak zejména v případě velkých sítí výzkumníci přistupují k výběru z populace. Zásadní otázkou přitom je, kde jsou hranice dané sítě. Ačkoli mohou existovat nějaké reálné hranice sítě, nemusí být na počátku výzkumu očividné a výzkumník většinou musí učinit „teoreticky informované rozhodnutí o tom, co je významné pro zkoumanou situaci“ (Scott 2000: 54). V případě, že členové sítě nejsou předem známi, je častou metodou pro jejich odhalení metoda *snowball* (Wasserman, Faust 1994; Scott 2000). Tato diplomová práce předpokládá síť aktérů, kteří se podíleli na přípravě Vize 2020. Některé aktéry bylo možné rozpoznat na základě studia dokumentů (analýzou příspěvků na konferencích v rámci Vize 2020). Někteří aktéři však nemuseli být ani na základě této analýzy zpočátku známi, a proto design výzkumu počítal s možností rozšíření seznamu aktérů na základě proběhlých rozhovorů.

V rámci této práce bylo provedeno 14 rozhovorů s aktéry tvorby Vize 2020 k tématu stárnutí populace a jeden pilotní rozhovor s analytikem Hlavní kanceláře ODS, který se však podílel na jiné části Vize 2020. Pilotní rozhovor se uskutečnil v září 2014, ostatních 14 rozhovorů bylo provedeno v období od 21. 11. 2014 do 26.

3. 2015. Rozhovory trvaly obvykle kolem 30 minut; nejkratší rozhovor trval 16 minut a nejdelší 50 minut. Seznam respondentů je uveden v kapitole 9.

5.3 METODY ANALÝZY DAT

5.3.1 ANALÝZA DOKUMENTŮ

Pro naplnění I. dílčího cíle, tj. *popsat formální mechanismy politických stran pro generování expertízy*, byly základním zdrojem dat dokumenty tak, jak byly popsány výše, které byly analyzovány kvalitativním způsobem. Výhodou tohoto postupu je pružnost. Je možné mít stanoveny otázky na počátku, ale zároveň existuje prostor na přizpůsobení otázek v průběhu analýzy (Hendl 2005).

Na počátku práce s dokumenty¹¹ by měla být stanovena výzkumná otázka a definice dokumentu. Dále by se měl výzkumník zaměřit na pochopení významu dokumentu, tzv. pozitivní kritika, a posouzení spolehlivosti dokumentu, tzv. negativní kritika. Nakonec probíhá interpretace dokumentů, která by měla vést k nalezení odpovědí na výzkumné otázky. Užitečné je využití kategorizačních systémů pro analýzu dat. V případě kvalitativního přístupu je pak opět možné vytváření kategorií až na základě určité znalosti dat (Hendl 2005).

V případě této práce byly analyzovány dokumenty v podobě programatických dokumentů ODS a příspěvků na konferencích v rámci Vize 2020 z hlediska tématu stárnutí populace. Před samotnou analýzou bylo nutné vůbec vymezit téma stárnutí populace (viz kapitola 8). Na základě prostudované literatury o tématu byly určeny první kategorie pro kódování¹², které sloužily k identifikaci relevantních dokumentů. Ve druhé fázi byly na základě studia těchto dokumentů kategorie upraveny¹³ a jsou využity pro stručnou informaci o

¹¹ Kvalitativní analýzu dokumentů jsem prováděla již ve své bakalářské práci, a proto byl popis metody podobně zpracován již v ní (viz Litomiská 2011).

¹² Kategorie určené pro odhalení relevantních dokumentů: rámování tématu; důchodový systém; veřejné finance; sociální soudržnost; ageismus; bydlení; aktivní stárnutí; prevence; soběstačnost ve stáří; dlouhodobá péče; zaměstnanost seniorů; práce a rodičovství

¹³ Kategorie určené pro hlubší analýzu dokumentů: nepříznivý demografický vývoj, dlouhověkost, důchodový systém, dlouhodobá péče, deinstitucionalizace sociálních služeb, ošetrovatelské pojištění, prevence, veřejné finance, zdravotní péče, péče o umírající, ageismus, sociální soudržnost, rodinná politika, zaměstnanost seniorů

příspěvcích aktérů tvorby Vize 2020 k tématu stárnutí populace dále v této práci (kapitola 9).

V analýze dalšího typu dokumentů šlo o informace o organizační struktuře strany ve vztahu k expertíze. Cílem bylo odhalit mechanismy pro získávání expertízy.¹⁴

5.3.2 ANALÝZA POLITICKÝCH SÍTÍ

Pro naplnění II. dílčího cíle, tj. *odhalení mechanismů, jakými politické strany generují expertní vědění v praxi*, bylo opět využito kvalitativní analýzy dokumentů (zejména analýza příspěvků z konferencí vycházející ze znalostí o problému stárnutí populace – viz analýza dokumentů výše). Touto analýzou byla odhalena základní hranice sítě aktérů. Stěžejní však byla analýza politických sítí založená na datech získaných z polostrukturovaných rozhovorů. Jak bylo výše naznačeno v popisu sbíraných dat, předmětem zájmu byla vůbec existence vztahu mezi aktéry, a pak povaha těchto vztahů (intenzita kontaktů, jejich původ, vliv atd.). Pro komplexní pochopení mechanismů tvorby programů politických stran však byly důležité také informace o jednotlivých aktérech – např. co je dostalo do pozice experta.

Vztah mezi výzkumnými cíli, otázkami, zdroji a analýzou dat představuje následující tabulka.

¹⁴ Kategorie určené pro odhalení mechanismů strany k získání expertízy: odborné zázemí, role vedení strany, členství, účel instituce

Cíle	Otázky	Zdroje dat	Metody analýzy dat
Hlavní výzkumný cíl	Hlavní výzkumná otázka		
Porozumět, jakým způsobem generují české politické strany expertní vědění	Jakým způsobem generují české politické strany expertní vědění?		
Dílčí výzkumné cíle	Dílčí výzkumné otázky		
I. Popsat formální mechanismy politických stran pro generování expertního vědění	<p>I. Jaké jsou formální mechanismy ODS pro generování expertního vědění?</p> <p>I.A Existují v ODS expertní týmy? Jak jsou ustavovány? Kdo jsou jejich členové? Jaká je jejich role?</p> <p>I.B Jaká je role vedení strany při určování programu?</p> <p>I.C Má ODS vlastní analytické útvary?</p> <p>I.D Spolupracuje ODS oficiálně s externími odborníky? S jakými?</p>	<p>Veřejně politické dokumenty</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Stanovy a organizační řády politických stran 	<p>Analýza veřejně politických dokumentů</p>
II. Odhalit mechanismy, jakými politické strany generují expertní vědění v praxi	<p>II. Jak vznikl střednědobý program ODS Vize 2020 k problému stárnutí populace?</p> <p>II.A Kdo se podílel na jeho vzniku uvnitř strany?</p> <p>II.B Kdo se podílel na jeho vzniku vně strany?</p> <p>II.C Jakou roli hráli jednotliví aktéři?</p>	<p>Veřejně politické dokumenty</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Programové (a propagační) dokumenty politických stran <p>Polostrukturované rozhovory</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tvůrci programů 	<p>Analýza veřejně politických dokumentů</p> <p>Analýza politických sítí</p>

6 ODS A ZDROJE EXPERTÍZY

Politickou stranou, na niž je soustředěn zájem v této práci, je Občanská demokratická strana (ODS)¹⁵. Strana vznikla na jaře 1991 jako jeden z nástupců Občanského fóra a stala se dominantní politickou silou bezesporu první poloviny 90. let a až do nedávné doby byla hlavním pravicovým pólem českého politického spektra. Právě důležitost postavení ODS v českém politickém systému v období prvních 20-25 let od pádu komunistického režimu je jedním z důvodů pro její výběr v této práci. Strana byla po celou dobu součástí parlamentu, má za sebou vládní angažmá (1991-1997; 2006-2009; 2010-2013) i období v opozici (1998-2006, 2014-do současnosti), období na vrcholu i období vnitřních krizí. To vše se prolínalo s vývojem organizačního uspořádání i programatiky strany. I přes do jisté míry omezený vliv politických stran na tvorbu veřejných politik lze předpokládat, že ODS a její představitelé zanechali v českých veřejných politikách významnou stopu.

ODS se od počátku své existence profilovala jako pravicová politická strana, která ve své ideologii propojuje principy liberalismu a konzervatismu. Jak ovšem upozorňuje Pšeja (2006: 9), program ODS se zvláště zpočátku, před volbami v roce 1992, orientoval především na ekonomická témata a „konzervativní agendu (např. role rodiny, obcí a dobrovolných společenství, úloha církve, snadná vymahatelnost práva atd.)“ opomíjí. Tento rozpor je pak důležitý pro další vývoj programatiky ODS.

Pro programatiku ODS jsou stěžejní tzv. Poděbradské artikuly (ODS 1998), na něž se strana ve svých ideových diskusích a dokumentech často odvolává. Tento program vznikl na setkání starostů za ODS v roce 1998 a představuje základní pilíře politiky ODS:

- Soukromí je nedotknutelné
- Levný stát
- Nezádlužená budoucnost

¹⁵ Stručné představení ODS viz Cabada 2011. Roli ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006 se z různých pohledů věnuje Balík a kol. 2006. Sama strana o své historii vydala dvě kroniky – „Kronika ODS: 10 let historie“, jejíž autorkou je Libuše Benešová (2001), a „20 let Občanské demokratické strany“, jejímiž editory byli Petr Sokol a Zbyněk Klíč (2011).

- Solidarita odpovědných

Dalším důležitým programovým počinem byla Modrá šance. Soubor několika sektorových programů vznikl do roku 2003 jako výstup tehdejší stínové vlády ODS a stal se východiskem programu, se kterým šla strana do voleb v roce 2006.

ODS má čtyřstupňovou vertikální strukturu – na nejnižší úrovni stranu představují místní sdružení, na území okresů oblastní sdružení, na krajské úrovni regionální sdružení a nakonec celostátní vedení. Horizontálně lze orgány strany rozdělit do třech skupin (Kyloušek, 2006): 1) Politické orgány tvoří kongres na celostátní úrovni, který je vůbec nejvyšším orgánem strany, a sněmy, které zasedají na nižších úrovních (regionální, oblastní, místní). Mezi kongresy a sněmy zastupuje stranu rada (v případě celostátní úrovně Výkonná rada a Grémium tvořené předsedou, místopředsedy a představiteli klubů poslanců a senátorů). 2) Kontrolní orgány představují kontrolní a revizní komise a smírčí výbory. 3) Profesionální aparát strany tvoří manažerská síť v čele s hlavním manažerem.

V době vzniku Vize 2020, v letech 2009-2010, měla ODS více než 30 000 členů, což bylo maximum v její historii. Na jaře 2015 udává strana počet členů mírně nad 17 000.

6.1 ORGANIZAČNÍ USPOŘÁDÁNÍ STRANY VE VZTAHU K EXPERTÍZE

Tvorba programu byla od počátků ODS důležitou součástí stranického života a předmětem bouřlivých diskusí (Mareš 2006). Strana nemá, na rozdíl třeba od ČSSD, zakotveny instituce pro tvorbu programu ve svých stanovách. Ve stanovách v čl. 2 je pouze uvedeno, že mezi hlavní úkoly strany patří „stanovovat normy a pravidla jednání tak, aby poskytovala všem členům strany úplnou, včasnou a stejnou příležitost účastnit se formulování politické linie a vedení jiných záležitostí strany“ (ODS 2014). Stranické instituce pro generování expertizy prodělaly a stále prodělávají zajímavý vývoj.

6.1.1 ÚSTŘEDNÍ STRANICKÝ SEKRETARIÁT

Analytické zázemí strany je součástí Hlavní kanceláře. V současnosti jde o Mediálně analytickou sekci. Její velikost a organizační struktura se v průběhu času mění. Na jaře 2015 má 6 zaměstnanců, včetně tiskové mluvčí. V době volební kampaně je zázemí vzhledem k existenci volebního štábu obvykle větší. Alespoň tak tomu bylo v době kampaně před volbami 2009/2010. Řada analytiků po zrušení předčasných voleb v roce 2009 musela odejít a na Hlavní kancelář se opět vrátila, až se přiblížily řádné volby v roce 2010. To znamená, že v období několika měsíců, kdy vznikala Vize 2020, byl početní stav analytiků Hlavní kanceláře na nižší úrovni.¹⁶ Organizační struktura analytického zázemí se v minulosti proměňovala. Dříve existovaly samostatné sekce Mediální a Politická (viz Klíč, Sokol 2011).

Analytici hlavní kanceláře mají na starosti shromažďování dat k sektorovým politikám a jejich poskytování v případě potřeby politikům strany. Podílejí se na přípravě výstupů strany, např. revidují publikované dokumenty. V dobách, kdy existovaly odborné komise, vykonávali zaměstnanci hlavní kanceláře funkci tajemníků komisí (ODS 2013).

Analytici jsou často mladí lidé, čerství absolventi vysokých škol či ještě studenti. Není výjimkou, že pocházejí z řad Mladých konzervativců či na ně alespoň mají vazby. V rámci své činnosti se analytici obvykle profilují v některé ze sektorových politik (nelze však konstatovat, že nutně na základě toho, co vystudovali).

6.1.2 ODBORNÉ KOMISE VS. STÍNOVÉ VLÁDY

Politické strany obvykle vytvářejí odborné týmy, jejichž členy jsou straníci podle svého odborného zaměření a v některých případech i nestraniční experti, kteří mají k dané straně blízko. Je tomu tak u ČSSD, KDU-ČSL, KSČM či TOP 09. V ODS vznikly první tzv. Odborné komise v roce 1996 na základě změny stanov na VII. Kongresu. Garantem jejich fungování na centrální úrovni byl určen místopředseda strany Josef Zieleniec. Vzhledem k sílícím vnitrostranickým problémům se však jejich činnost nemohla plně rozvinout (Mareš 2006). V roce 1998 ODS přišla jako vůbec

¹⁶ Záznam z rozhovoru s Davidem Havlíčkem (21. 11. 2015)

první strana v ČR s konceptem stínových vlád¹⁷, které postupně nahradily odborné komise. Členové stínových vlád přicházejí s různými programovými dokumenty. Odborné komise však byly oficiálně zrušeny až po XIII. Kongresu, který se konal v prosinci 2002. Ten „uložil Výkonné radě zřídit stínovou vládu jako odborný oponentní orgán ODS, zrušit odborné komise a místo nich zřídit kompetenční týmy stínových ministrů“ (Klíč, Sokol 2011: 152). Druhá stínová vláda ODS od roku 2003 postupně představuje sektorové programy v rámci tzv. Modré šance, která se stane východiskem pro program do voleb 2006. Na tvorbu těchto programů navazují další aktivity jako např. série konferencí „Modrá šance pro změny“, která byla zahájena v červnu 2005 (tamtéž: 181). V rámci projektu Modré šance se ODS zároveň „otevřela odborníkům mimo své stranické řady a navázala spolupráci s řadou občanských sdružení a zájmových svazů“ (tamtéž). Stínovou ministryní práce a sociálních věcí v první stínové vládě ODS byla Libuše Benešová, stínovým ministrem zdravotnictví Miroslav Macek. Ve druhé stínové vládě je vystřídali Alena Páralová, resp. Tomáš Julínek.

V roce 2006 ODS vyhrává volby a mnozí stínoví ministři se stávají ministry skutečnými, i když třeba změni resort (jako např. stínový ministr obrany Petr Nečas, který se stal ministrem práce a sociálních věcí). S koncem stínové vlády však strana přichází o platformu, kde by se sdružovali členové s nějakou odborností. Žádné expertní týmy na nějakou dobu neexistují. Konají se však nadále tzv. ideové konference (viz níže).

Před volbami v roce 2010, konkrétně 1. února, vznikla Ekonomická skupina odborníků (ESO). Jejími členy byli nestraničtí ekonomové Jan Procházka, Lubomír Lízal, Michal Mejstřík, Jiří Schwarz, Josef Šíma, Petr Zahradník a Miroslav Zámečník. Tato skupina byla v podstatě obdobou vládního poradního orgánu NERV a měla ukázat, že ODS spolupracuje s odborníky, kteří si umí poradit s ekonomickou krizí.

Impulzem pro obnovení „klasických“ odborných komisí byla sílící kritika úrovně vnitrostranické komunikace a možná právě projekt Vize 2020. XXI. Kongres ODS, který se konal v červnu 2010 a na němž bylo po odstoupení Mirka Topolánka

¹⁷ Záznam rozhovoru s Ivanem Langerem (25. 2. 2015)

zvoleno nové vedení strany v čele s Petrem Nečasem, uložil Výkonné radě „obnovit činnost odborných komisí“ (Klíč, Sokol 2011: 248). V listopadu 2010 vzniklo sedm nových odborných komisí ODS. V lednu 2011 byla Komise pro zdravé veřejné finance a nezdluženou budoucnost rozdělena do třech samostatných komisí, a to Komise pro zdravotnictví, Komise pro sociální systémy a Komise pro zdravé veřejné finance a nezdluženou budoucnost. Jejich guaranty se stali Petr Tluchoř, resp. Přemysl Sobotka a Martin Kocourek. Struktura komisí se v průběhu volebního období ještě proměnila, stejně tak obsazení garantů. Vznikla např. samostatná komise zaměřená na problematiku obcí a krajů. Jinak struktura komisí odpovídala zhruba struktuře ministerstev. Podle výpovědí některých aktérů však odborné komise nebyly příliš funkční. Scházeli se málo a také vedení strany o jejich práci nejevilo příliš zájem.

Odborné komise vznikaly rozhodnutím Výkonné rady a jejich guaranti byli jmenováni grémiem. Dalšími členy komisí byli jednak zástupci nominovaní z regionálních sdružení, jednak poslanci a senátoři z příslušných výborů, ale také příslušní ministři a náměstci ministrů. Hlavní kancelář byla zodpovědná za technicko-administrativní zázemí. Komise měly tajemníky z řad zaměstnanců hlavní kanceláře. Úkolem komisí bylo generování odborných názorů k jednotlivým resortům a také příprava podkladů k volebnímu programu.

V současné době, kdy je ODS v opozici a vedení v čele s Petrem Fialou se snaží najít východisko z oslabené pozice ODS v českém politickém systému, má ODS tzv. Expertní tým (VR ODS 2014). Členy expertního týmu jmenuje předseda. Ti pak stojí v čele odborných poradních skupin, jež ustavuje Výkonná rada. Členy vybírají guaranti ve spolupráci s předsedou. Úkolem expertního týmu je příprava odborných politických výstupů ODS, oponentních stanovisek k vládě a příprava vlastních návrhů. Experti také pořádají tzv. minikonference, kterých se účastní jako hosté i někteří mimostraniční odborníci, a především členové strany zde diskutují postoje ODS k jednotlivým tematickým politikám. Podle dostupných informací se zdá, že formát současného expertního týmu má být více pracovní, než tomu bylo v případě dřívějších odborných komisí. Poradní skupiny mají být poměrně malé, z čehož také vyznívá záměr mít poradní orgány spíše efektivní než reprezentativní.

6.1.3 PARTNERSKÉ ORGANIZACE

ODS za dobu své existence získala celou řadu partnerských organizací. Vazby mezi nimi a stranou jsou různé intenzity, stejně tak jejich vliv na chod strany či na tvorbu jejího programu. Tyto vztahy se zároveň v historii strany vyvíjejí. Výčet těchto organizací v této práci vychází jednak z oficiálně uváděných partnerů na webových stránkách ODS (ODS 2015b), jednak z publikací věnujících se tomuto tématu (Barták 2006; Klíč, Sokol 2011) a z pozorování autorky práce. Partnery, kteří jsou oficiálně uváděni v dokumentech strany, lze považovat za organizace s více či méně formální vazbou na stranu. Na druhou stranu je dobré si povšimnout dalších organizací, které sice formálně partnery ODS nejsou, ale patří do názorově blízkého okruhu a se stranou jsou někdy personálně provázány.

Jako partneři ODS jsou v dubnu 2015 uvedeni Mladí konzervativci (MK), CEVRO – Liberálně-konzervativní akademie, eStat.cz, Aliance evropských konzervativců a reformistů (AECR), Skupina Evropských konzervativců a reformistů (EKR), New Direction, International Democrat Union (IDU), The International Republican Institute (IRI) a Občanský institut. Mezi další organizace s vazbami různé intenzity na ODS zde uvádím Centrum pro ekonomiku a politiku (CEP), Liberální institut, Pravý břeh, Centrum pro studium demokracie a kultury. Na okraj je zmíněn vztah německých politických nadací Konrad-Adenauer-Stiftung a Hanns-Seidel-Stiftung k ODS. Z pravidelných hostů kongresů ODS je věnován prostor Konfederaci politických vězňů.

Mladí konzervativci¹⁸ jsou jednou z nejstarších partnerských organizací ODS. Organizace vznikla ve druhé polovině roku 1991. Sdružuje lidi ve věku 15-35 let, kteří se zajímají o politiku. Ideově se MK „hlásí k liberálnímu a konzervativnímu proudu české pravicové scény“ (Mladí konzervativci 2015). Není podmínkou, že by se členové MK stávali automaticky členy ODS. A vztah k ODS byl v historii organizace předmětem názorových střetů některých členů. ODS je však stranou, které Mladí konzervativci oficiálně deklarují podporu. Členové občanského sdružení se velmi aktivně podílí na volebních kampaních ODS, za což jsou pravidelně oceňováni v usneseních kongresů ODS. Někteří členové pak aktivně vystupují např. na některých ideových konferencích ODS či jsou přímo

¹⁸ (Mladí konzervativci 2015)

zaměstnání jako analytici Hlavní kanceláře. Mnozí členové také působí v roli poradců či asistentů některých politiků. Z řad MK vzešlo několik výrazných politiků – např. bývalý ministr vnitra a bývalý místopředseda ODS Ivan Langer nebo bývalý ministr spravedlnosti a rovněž bývalý místopředseda ODS, v současnosti poslanec Evropského parlamentu za TOP 09 Jiří Pospíšil.

Sami Mladí konzervativci se snaží pracovat s odbornými kapacitami svých členů. V rámci organizace existují odborné kluby (ekonomický, politologický, zahraniční, technický a sportovní). Zároveň MK, stejně jako ODS, pořádají ideové konference, kde diskutují své postoje k aktuálním politickým tématům.

CEVRO - Liberálně-konzervativní akademie (CEVRO - LKA)¹⁹ bylo založeno v létě 1999 Ivanem Langerem, který je dodnes předsedou správní rady tohoto občanského sdružení. V roce 2006 vznikla vysoká škola CEVRO Institut. CEVRO - LKA je oficiálním partnerem ODS v oblasti politického vzdělávání. Pořádá před každými volbami školení kandidátů strany a i v období mezi volbami nabízí členům možnosti vzdělávání. Od roku 2003 CEVRO pořádá s podporou německé politické nadace Konrad-Adenauer-Stiftung Liberálně-konzervativní akademii, jednoletý vzdělávací kurz určený především (začínajícím) politikům pravicových politických stran. Mezi absolventy jsou tedy členové jak ODS, tak KDU-ČSL, TOP 09 či Svobodných. CEVRO dále pořádá řadu konferencí a seminářů pro širokou veřejnost. V neposlední řadě se však zaměřuje na podporu demokracie ve světě a na základě zkušeností České republiky s demokratickou transformací pořádá programy určené politikům z celého světa.

V rámci publikační činnosti CEVRO - LKA vydalo mnoho publikací, mimo jiné v ediční řadě Analýzy. Vydává týdenní monitoring událostí v české a evropské politice, politické analýzy v rámci tzv. Čtrnáctideníku určené zejména zákonodárcům a nově také v anglickém jazyce psaný měsíční monitoring Democracy Monitor.

Řada osobností spojených s CEVRO - LKA je či v minulosti byla výraznými postavami ODS, a to i v programové rovině. Mezi nimi Ivan Langer, Jan Zahradil či Milan Cabrnoch.

¹⁹ (CEVRO 2015)

Think tank **eStat.cz – efektivní stát**²⁰ vznikl v roce 2004. Jeho cílem je vytvořit konsensuální koncept efektivně nastavené veřejné správy v České republice. Vedoucím projektu je bývalý europoslanec za ODS Edvard Kožušník. Zakladatelem byl však někdejší předseda ODS Mirek Topolánek. Původním záměrem bylo, že projekt bude připraven do voleb v roce 2006 a bude k dispozici vítězi voleb k realizaci (Barták 2006). eStat dodnes mívá prezentace např. na kongresech ODS, avšak podle webových stránek není v posledních letech příliš aktivní. Mezi dalšími osobnostmi projektu je uváděn např. bývalý ministr zdravotnictví za ODS Tomáš Julínek.

Skupina evropských konzervativců a reformistů (EKR)²¹ je frakcí Evropského parlamentu, kterou založili britští konzervativci společně s ODS po evropských volbách v roce 2009. Tato iniciativa navazovala na předchozí společné aktivity na evropské úrovni. Skupina „prosazuje ideu flexibilní, otevřené a nefederalistické spolupráce v EU“. Po evropských volbách, které se konaly v roce 2014, je skupina třetí největší frakcí v Evropském parlamentu. Frakce financuje některé akce pořádané samotnou stranou či jejími jinými přidruženými organizacemi. Významným českým představitelem skupiny je Jan Zahradil, který nyní zastává funkci prvního místopředsedy frakce.

Aliance evropských konzervativců a reformistů (AEER)²² je evropskou politickou stranou, která sdružuje mimo jiné strany, jež jsou součástí EKR. Aliance vznikla v roce 2009, jako politická strana byla uznána v roce 2010. Na jaře 2015 uvádí aliance členy ze 16 zemí. Jejím prvním předsedou se stal Jan Zahradil a je jím doposud. Aliance opět financuje některé aktivity ostatních přidružených organizací ODS.

New Direction – The Foundation for European Reform²³ je politickou nadací přidruženou k AEER. Vznikla v roce 2010 a jejím cílem je šířit myšlenky volného trhu a eurorealismu. Mezi činnosti nadace patří vydávání výzkumných zpráv a pořádání konferencí a seminářů pro veřejnost, většinou v Bruselu.

²⁰ (eStat.cz 2010)

²¹ (EKR 2012)

²² (AEER 2015)

²³ (New Direction 2011)

Mezinárodní demokratická unie (IDU)²⁴ byla založena v roce 1983 a je organizací, která celosvětově sdružuje konzervativní, křesťansko-demokratické a podobné pravicové politické strany. Členské strany se sdružují také na regionálním principu – za Evropu je členem Evropská demokratická unie (EDU), AEER a Evropská lidová strana (EPP). Posláním unie je šíření idejí liberální demokracie, svobody jednotlivce a ekonomického růstu založeného na svobodné hospodářské soutěži. Unie poskytuje svým členům výměnu zkušeností v tvorbě politik, podporu ve volebních kampaních i různé vzdělávací akce na podporu rozvoje lídrů. ODS je členem IDU od roku 2002. Jan Zahradil od roku 2012 patří mezi místopředsedy organizace.

Mezinárodní republikánský institut (IRI)²⁵ je americkou organizací, která byla založena v roce 1983. Jeho cílem je podpora svobody a demokracie ve světě prostřednictvím pomoci politickým stranám a posilování občanské participace. IRI je oficiálně nestranickou organizací a jeho programy běží ve více než 85 zemích světa. Zahrnují vzdělávání členů politických stran, mladých lídrů a žen, neziskových organizací. Jejich programů se účastní např. Mladí konzervativci. CEVRO - LKA ve spolupráci s IRI pořádá některé programy na podporu demokracie ve světě.

Občanský institut²⁶ je českým think-tankem, který byl založen v roce 1991. Organizace však navázala na některé aktivity (např. bytové semináře) před rokem 1989. Mezi jeho činnosti patří pořádání seminářů pro veřejnost a publikační a vydavatelská činnost. Občanský institut vydává různé monografie a sborníky a bulletin. Cílem je šíření hodnot „nezbytných pro fungování svobodné společnosti“ (Občanský institut 2015). Občanský institut v současné době sídlí v budově vysoké školy CEVRO Institut. Jeho ředitelem je Roman Joch, mimo jiné bývalý poradce někdejšího premiéra Petra Nečase.

Centrum pro ekonomiku a politiku (CEP)²⁷ založené Václavem Klausem v roce 1998 se stalo tehdy v podstatě prvním think-tankem ODS. Toto občanské sdružení se zaměřuje na šíření hodnot tržního hospodářství a liberalismu,

²⁴ (IDU 2015)

²⁵ (IRI, 2015)

²⁶ (Občanský institut 2015)

²⁷ (CEP 2015)

pořádalo pravidelně semináře a konference pro veřejnost, vydávalo Newsletter a sborníky. Současným výkonným ředitelem je Jan Skopeček, bývalý poradce někdejšího prezidenta Václava Klause a v současnosti ekonomický expert ODS. Po vzniku **Institutu Václava Klause (IVK)**²⁸ v roce 2012 přecházejí postupně aktivity CEP pod hlavičku IVK, jehož výkonným ředitelem je Jiří Weigl. Ve správní radě obou organizací jsou však Václav Klaus a Ladislav Jakl.

Liberální institut (LI)²⁹ navazuje na Liberální spolek F. A. Hayeka, který vznikl na podzim 1989. Samotný Liberální institut byl registrován v únoru 1990. Jeho cílem je šíření hodnot založených na klasickém liberalismu. Institut vyvíjí samostatnou výzkumnou činnost. Mezi jeho aktuální témata patří hospodářská politika a (ne)efektivnost státu, pořádá semináře a konference pro veřejnost, vydává např. překlady různých děl založených na klasickém liberalismu. Liberální institut není oficiálním partnerem ODS, ani oficiálně nevyjadřuje straně podporu. Někteří lidé z LI však v minulosti spojili své jméno s některými programovými aktivitami ODS. Předsedou Akademické rady institutu je Jiří Schwarz, dalším členem např. Josef Šíma, kteří byli před volbami v roce 2010 členy poradního orgánu ODS – Ekonomické skupiny odborníků (ESO).

Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK)³⁰ svou činností také navázalo na aktivity před listopadem 1989 (např. vydávání samizdatových časopisů). Oproti předchozím organizacím je specifické mimo jiné tím, že sídlí v Brně. CDK se hlásí k liberálně-konzervativním hodnotám a zdůrazňuje význam křesťanských hodnot. Mezi jeho aktivity patří zejména publikační a vydavatelská činnost. CDK rovněž pořádá konference pro veřejnost a transformační projekty. Mezi zakladatele patří současný předseda ODS Petr Fiala, který zasedá ve správní radě organizace.

CDK vydává mimo jiné on-line **Revue Politika**, která se od ledna 2015 spojila s internetovým názorovým serverem **Pravý břeh**³¹. Tento server byl založen v roce 2013 a jeho cílem je šíření pravicových idejí a podpora diskuse o nich. Na portálu jsou publikovány texty členů, jak čelných představitelů, tak

²⁸ (Institut Václava Klause 2015)

²⁹ (Liberální institut 2012)

³⁰ (CDK 2015)

³¹ (Pravý břeh 2015)

řadových členů, a podporovatelů ODS. Na akcích Pravého břehu, či akcích s jeho podporou, vystupuje řada představitelů ODS. Portál byl také organizátorem veřejné přednášky „ODS na rozcestí“ v prosinci 2013, na níž Petr Fiala oznámil svou kandidaturu na předsedu ODS.

Barták (2006) zmiňuje problematiku financování think-tanků ze zdrojů zahraničních politických nadací a poukazuje na to, že tyto nadace pomalu přesouvají svůj zájem ze střední Evropy do jiných regionů. To se týká např. německých politických nadací jako je **Konrad-Adenauer-Stiftung** (KAS) či **Hanns-Seidel-Stiftung** (HSS), které mají názorově blízko k ODS. Vazba mezi nimi a ODS byla však vždy volnější, než je tomu třeba v případě Friedrich-Ebert-Stiftung a ČSSD. KAS a HSS se navíc s ODS názorově vzdálily v oblasti evropské politiky. Německé nadace přísluší na evropské úrovni k eurofederalistické stranické rodině Evropské lidové strany, kdežto ODS patří do euroskeptické EKR. Nicméně KAS a HSS stále podporují některé projekty organizací s vazbami na ODS (např. CEVRO - LKA, Občanský institut nebo MK). Zároveň však podporují i aktivity organizací blízkých jiným pravicovým politickým stranám (KDU-ČSL – Mladí lidovci a Mladí křesťanští demokraté, TOP 09 – TOPAZ) či nezávislých think-tanků.

Pravidelným hostem kongresů ODS je **Konfederace politických vězňů**³² a v mnohých usneseních kongresy oceňují podporu a přízeň ze strany této organizace a zároveň deklarují politiku vyrovnávání se se zločiny a křivdami komunistického režimu a obrany demokracie. Konfederace vznikla v roce 1990 a stala se nástupnickou organizací Klubu bývalých politických vězňů – K 231, který byl založen v roce 1968, avšak s nástupem normalizace nemohl fungovat. Organizace sdružuje politické vězně a další oběti represe komunistického režimu mezi lety 1948-1989. Konfederace usiluje o napravení křivd spáchaných komunistickým režimem a snaží se šířit povědomí, zejména mezi mládeží, o období komunismu. Političtí vězni dlouho usilovali o uznání tzv. 3. odboje, tedy aktivních odpůrců komunistického režimu. To se v podstatě podařilo až s přijetím zákona č. 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu proti komunismu. Předsedkyně Konfederace politických vězňů Naděžda Kavalírová obvykle pronáší na kongresech ODS projev a před několika volbami vyjádřila ODS podporu.

³² (KPV 2013)

Hosty kongresů ODS bývají i další organizace, v uplynulých letech zejména představitelé stran vládních koalic ODS, ale také partnerských stran na evropské úrovni. Z mimovládních či mimoparlamentních stran je však poměrně častým hostem Strana soukromníků. Avšak účast těchto organizací, resp. politických stran není pravidelná, a proto jim zde nebude dále věnován prostor.

Uvedené přidružené či partnerské organizace ODS jsou mezi sebou různě provázány, což je patrné např. při pořádání jejich akcí, kdy jsou si organizace navzájem partnery. Míra jejich napojení na ODS a zejména jejich vliv na stranu odvisí od personálních vazeb a vývoje jak uvnitř ODS, tak těchto organizací (jak se mění jejich představitelé či vyvíjí jejich aktivita). Zdá se, že nejstabilnější a silnou vazbu má ODS s Mladými konzervativci, a to především ve volebních kampaních. Stabilní organizací a stabilním partnerem je také CEVRO – LKA, a to i přesto, že se jeho aktivity zdaleka netýkají pouze ODS. Na nadnárodní, resp. evropské úrovni jsou ODS samozřejmě nejbližší ECR a AEER, v nichž sama ODS hraje významnou roli.

Akce pořádané partnerskými či neformálně přidruženými organizacemi jsou fóry, na nichž se setkávají nejen členové ODS, ale také další názorově blízcí lidé. Tyto akce tak přispívají k diskusi, sdílení, ale i výměně názorů. Mohou být zároveň zdrojem pro generování odborného vědění k různým politickým či společenským problémům. Partnerské organizace jsou rovněž zdrojem osobností, které mohou být zapojeny do tvorby stranického programu (viz kapitola 9).

6.1.4 DALŠÍ MECHANISMY ZÍSKÁVÁNÍ EXPERTÍZY: IDEOVÉ KONFERENCE

Další institucí, kde je diskutována programatika ODS a jejímž účelem je tvorba a prezentace programů ODS, je ideová konference³³. První ideové konference se uskutečnily v roce 1999. Konference mají různý formát. Bývají monotematické, nebo pokrývají více témat. Někdy je jejich funkce spíše deklarační – jsou zaměřené na prezentaci programu. Jindy mají konference pracovní formát a členové strany diskutují programové otázky strany v pracovních sekcích a zpravodajové či moderátoři poté závěry diskuse prezentují na společném fóru a popř. dále zpracují výstupy do publikovaných dokumentů. Otázky stárnutí populace a zejména

³³ Přehled všech ideových konferencí a odkazů na ně viz (ODS 2015a)

důchodové reformy byly obvykle diskutovány v sekcích spojujících témata sociální a zdravotní politiky. Po roce 2010 se konají spíše monotematické konference, na nichž jsou prezentovány konkrétní priority ODS v dané oblasti (např. „Právo a solidarita“ v roce 2011, „Podnikání a pracovní místa“ a „Adresné dávky a podpora rodiny“ v roce 2012).

Ideové konference jsou zpravidla otevřeny všem členům strany. Mezi aktivní účastníky patří samozřejmě poslanci a senátoři, kteří se specializují v rámci příslušných parlamentních výborů. Garanty témat jsou obvykle členové vedení strany dle své odbornosti. Speciálními řečníky konferencí bývají často odborníci, kteří nejsou členy ODS. Specifickou ideovou konferencí jsou pak tzv. setkání starostů, kde jsou diskutována témata, která řeší politici na komunální úrovni (např. rozpočtové určení daní, evropské dotace, reforma veřejné správy apod.) a kterých se účastní starostové zvolení za ODS.

Formát ideových konferencí byl zvolen i v rámci projektu Vize 2020.

6.2 VIZE 2020

Programový dokument Vize 2020 vznikl na přelomu let 2009 a 2010 v období úřednické vlády Jana Fischera. Vize 2020 měla nabídnout program ODS přesahující jedno volební období a také měla být východiskem programu před volbami 2010. Zároveň se však tento projekt stal odpovědí na rostoucí kritiku uvnitř strany volající po větší vnitrostranické diskusi.

Předsedou strany v té době byl Mirek Topolánek a 1. místopředsedou David Vodrážka. Grémium dále tvořili místopředsedové Ivan Langer, Petr Gandalovič, Petr Nečas a Petr Bendl, předseda poslaneckého klubu ODS Petr Tluchoř, předseda klubu senátorů Tomáš Julínek a předseda klubu ODS v Evropském parlamentu Miroslav Ouzký.

Na podzim 2009 vznikl tzv. Tým Vize 2020, který měl za úkol připravit výhled pro Českou republiku na 10 let. Jedním z tematických okruhů přitom byly „nové civilizační výzvy“, které zahrnovaly i téma stárnutí populace. Koncem listopadu 2009 se pak ideovým konceptem Vize 2020 zabýval 20. kongres strany a přijal jej jako základní materiál k vnitrostranické diskusi. Vedení strany původně

počítalo s tím, že materiál bude finálně schválen na kongresu. Tento postup se však nenesetkal s podporou delegátů. Předsedovi strany (Mirek Topolánek), grémiu a výkonné radě bylo usnesením kongresu uloženo projednat materiál s členskou základnou. Výstupy měla dopracovat výkonná rada a do konce února 2010 se měla konat ideová konference Vize 2020. Vize se zároveň měla stát východiskem pro program na roky 2010-2014. (ODS 2009a) V období od 7. prosince 2009 do 4. února 2010 se uskutečnilo 14 regionálních konferencí, z nichž každá byla věnována samostatnému tématu. Na konferencích vystupovali odborníci jak z řad ODS a volených funkcí, tak odborníci ze státní správy, akademické oblasti či soukromého sektoru, kteří nebyli členy ODS. Účast byla otevřena členům strany i široké veřejnosti. Dne 20. února 2010 se v Brně konala závěrečná konference, na níž byla představena finální podoba Vize 2020.

Než přejdeme k analýze vzniku Vize 2020, připomeňme nejprve dobový kontext vzniku dokumentu.

7 DOBOVÉ SOUVISLOSTI VZNIKU VIZE 2020

Časové ohraničení případu je důležité jednak z praktických důvodů (výběr a sběr dat), jednak pro popis a porozumění kontextu vzniku Vize 2020. Střednědobý program ODS Vize 2020 byl představen na ideové konferenci 20. února 2010. Práce na Vizi 2020 však započala již na podzim 2009. Pro toto období, resp. pro stranický život v tomto období, je určující, že politické strany původně počítaly s konáním předčasných voleb do poslanecké sněmovny na podzim 2009. Volby se však nakonec konaly až na jaře 2010.

V březnu 2009 skončila po dvou letech vláda Mirka Topolánka složená ze zástupců ODS, KDU-ČSL a Strany zelených (SZ). Stalo se tak v průběhu půlročního předsednictví České republiky Radě EU. Sociální demokracie tehdy učinila již pátý pokus o vyslovení nedůvěry vládě, který byl tentokrát za pomoci bývalých členů ODS a SZ úspěšný. Kabinet M. Topolánka byl na začátku května vystřídán úřednickou vládou Jana Fischera, na níž se domluvili představitelé ODS, ČSSD a SZ.

Součástí dohody bylo konání předčasných voleb, které by zkrátily páté volební období Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Zkrácení volebního období mělo být umožněno přijetím jednorázového ústavního zákona. Zákon prošel Poslaneckou sněmovnou i Senátem a 15. června jej podepsal prezident Václav Klaus. Předčasné volby se měly konat nejpozději v polovině října 2009. Avšak v srpnu poslanec Miloš Melčák napadl zákon u Ústavního soudu, který pak 10. září zákon, a tedy i volby, zrušil.

5.-6. června se konaly volby do Evropského parlamentu, které výrazně vyhrála ODS (získala 31,5 % voličů a 9 mandátů). Druhá skončila ČSSD (22,4 %, 7 mandátů), 4 mandáty získali komunisté a 2 KDU-ČSL. Vzhledem k tomu, že volby byly volby do Poslanecké sněmovny zrušeny až měsíc před svým konání, probíhala v České republice celé léto volební kampaň a štáby politických stran byly v pohotovosti. Kampaň měla pomalu vstupovat do své horké fáze.

Co se týče volebních preferencí, je politickou stranou s nejsilnější podporou v průběhu roku 2009 ČSSD. Podle dat agentury MEDIAN³⁴ dosahovaly její

³⁴ (MEDIAN 2009)

preferenze mezi voliči rozhodnutými jít volit (volební model) vrcholu v únoru, kdy měla 38 %. Od té doby postupně klesaly, od září se pohybují pod úrovní 30 %. Nejsilnější stranou na pravici byla ODS. Za ČSSD většinou zaostávala. Nejvyšší podporu měla také v únoru, a to 36 %, v květnu spadla pod 30 %, avšak už v červnu měla preference na úrovni téměř 35 %. V říjnu měla ODS preference necelých 29 %, ale v prosinci už méně než 25 %. Podpora KSČM v průběhu roku kolísala mezi 10 a 15 %, až v prosinci dosáhla téměř 16 %. KDU-ČSL se pohybuje nad 5% podporou, v létě však poprvé spadne pod tuto hranici. Strana zelených se naopak pohybuje pod 5 % v podstatě po celý rok. Na scéně se objevují nové strany – Věci veřejné se zatím velmi malou podporou a TOP 09, která má v srpnu dokonce 13 %, na konci roku se drží na preferencích 10 %. Podle Cabady (2011: 301) „v letech 2009-2010 prošlo politické stranictví katarzí spojenou se snahou o očistu politiky od korupce, nepotismu a pokusů o kartelizaci české politické scény“ a „rétorika očisty a mravnější politiky přivedla do parlamentu“ v roce 2010 právě Věci veřejné a TOP 09.

Strana	Volby červen 2006	MEDIAN	MEDIAN	MEDIAN	MEDIAN	MEDIAN	MEDIAN	MEDIAN	MEDIAN	MEDIAN	MEDIAN	MEDIAN	
		leden 2009	únor 2009	březen 2009	duben 2009	květen 2009	červen 2009	červenec 2009	srpen 2009	září 2009	říjen 2009	listopad 2009	prosinec 2009
ODS	35,4	31,3	36,4	33,5	32,2	28,3	34,2	31,4	32,8	30,7	28,6	29,5	23,4
ČSSD	32,3	35,3	38,0	36,4	35,7	35,6	33,0	34,8	34,4	27,6	29,6	27,1	29,3
KSČM	12,8	14,2	11,6	10,6	13,0	12,7	12,1	11,9	13,9	12,5	12,6	14,2	15,9
SZ	6,3	5,5	3,5	3,9	3,4	4,7	2,6	2,4	2,4	3,1	2,9	4,4	4,0
KDU-ČSL	7,2	7,0	0,5	8,6	5,8	6,2	6,5	7,8	3,5	6,8	5,7	5,6	6,9
TOP 09	-	-	-	-	-	-	3,1	6,5	8,3	13,2	12,2	9,0	9,9
VV	-	-	-	-	-	-	0,2	0,3	0,1	1,9	2,5	3,1	2,3
Ostatní	6,0	6,6	5,0	6,9	10,0	12,4	8,5	5,3	4,8	6,3	8,4	7,3	8,2

(údaje v %)

Vývoj stranických preferencí v roce 2009 (volební model); Zdroj: Median

Ustavující sněm TOP 09 se konal sice až v listopadu 2009, avšak strana byla registrována Ministerstvem vnitra 26. června 2009. Zakládajícími členy byli bývalí představitelé KDU-ČSL Miroslav Kalousek, Vlasta Parkanová či Pavel Severa, z ODS František Laudát. Hlavní tváří strany se však stal Karel Schwarzenberg, ministr zahraničí v Topolánkově vládě nominovaný Stranou zelených. V červenci představitelé TOP 09 podepsali dohodu o spolupráci v předčasných volbách s hnutím Starostové a nezávislí. Strana se profiluje jako konzervativní. Program se „v mnohém přerývá s ODS“ (Cabada 2011: 286). Strana částečně bere voliče ODS (Median 2009).

V neposlední řadě, faktorem, který výrazně ovlivnil českou společnost v roce 2009 a v následujících letech, byla ekonomická krize. „Vzhledem ke značné otevřenosti české ekonomiky se světová finanční a hospodářská krize v české ekonomice projevila zejména prostřednictvím poklesu zahraniční poptávky, což omezilo české vývozy a následně i ekonomický růst a zaměstnanost.“ (ČNB 2015b) V průběhu let 2007 a 2008 růst české ekonomiky postupně zpomaloval (ČNB 2015a). V roce 2009 se však hrubý domácí produkt propadl o 4,5 %. V roce 2010 sice vzrostl o 2,5 %, ale v následujících letech opět zpomaloval, a pak dokonce klesal. (Finance.cz) Nezaměstnanost v roce 2009 vzrostla ze 4,4 % v roce 2008 na 6,7 %, v roce 2010 pak dále na 7,3 % (ČSÚ 2015).

Ukazatel	2008	2009	2010
Růst HDP	+3,1 %	-4,5 %	+2,5 %
Nezaměstnanost (metoda ILO)	4,4 %	6,7 %	7,3 %

Zdroj: Finance.cz; ČSÚ

V souvislosti s nastupující hospodářskou krizí v České republice byl v lednu 2009 ustaven nový poradní orgán předsedy vlády, Národní ekonomická rada vlády (NERV). NERV byla složena z 10 českých ekonomů působících na akademické půdě, v bankovním sektoru, v průmyslu či konzultanství. Původním úkolem NERV byla příprava opatření v reakci na hospodářskou krizi. Její činnost pokračovala i za vlády Jana Fischera do září 2009, kdy byla představena závěrečná zpráva NERV, v níž jsou formulována doporučení zejména pro hospodářskou politiku ČR. (NERV 2009) Činnost NERV byla pak obnovena vládou Petra Nečase po volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2010.

8 STÁRNUTÍ POPULACE JAKO VEŘEJNĚPOLITICKÝ PROBLÉM

Stárnutím populace je rozuměna (dle Rabušic 2002 a Tomeš 2005) změna demografické struktury populace, která je pozorovatelná jednak zvyšujícím se mediánovým věkem společnosti a jednak zvyšujícím se podílem starých lidí v dané populaci. K procesu stárnutí populace dochází v důsledku demografické transice, typické pro moderní společnosti, kdy postupně dochází k poklesu dříve velmi vysokých měr porodnosti a úmrtnosti, až tyto míry dosahují stabilně nízkých úrovní. Ve společnosti se pak na jednu stranu rodí méně dětí, na druhou stranu se však lidé dožívají vysokého věku. Podle Rabušice (2002: 12-13) je stárnutí populace „výsledkem záměrného a racionálního lidského chování“, kdy lidé racionálně omezují počet plozených dětí, což se odráží v nízké porodnosti, a zároveň usilují o zvyšování životní úrovně, zdravý životní styl atd., což se pak projevuje v nízké úmrtnosti a vysoké naději dožití.

Důvodem, proč se stárnutí populace stává veřejněpolitickým problémem, je zejména to, že dnešní systémy sociálního státu byly nastaveny za odlišných podmínek ve společnosti a je třeba, aby byly nějakým způsobem přenastaveny. Týká se to zejména (průběžných) penzijních systémů, ale také veřejných financí v širším slova smyslu. Rabušic (2002: 8) konstatuje: „Rozdělování populace do věkových kategorií a přijímání programů, nárok na něž je věkově podmíněn, tak doposud představuje jeden z hlavních principů organizace sociální politiky.“ Mění-li se tedy demografická struktura společnosti, představuje to nutně výzvu pro stávající veřejné politiky. Analýza Yvonne Doyle (2009) shrnuje výzvy stárnutí populace pod tři cílové oblasti, které je nutné zajistit: 1) zdraví; 2) zaměstnání a 3) ekonomická jistota. Lidé se dnes dožívají a v budoucnu pravděpodobně budou dožívat vyššího věku. Pro kvalitu života je však důležité, aby prodlužování délky života s sebou přinášelo také delší život ve zdraví. Veřejné politiky by tak měly vyřešit problém narůstající potřeby zdravotní péče ve stáří a zajistit dostupnost této péče. Avšak zároveň je zde otázka prevence, která by měla začínat už od nejmladšího věku života člověka a přispět k lepšímu zdravotnímu stavu v pozdějším věku. Řada důchodových reforem napříč Evropou počítá se zvyšováním věku odchodu do důchodu. Jak ale Doyle také upozorňuje, zde by řešení problému nemělo končit. Je třeba zajistit, aby práce ve vyšším věku byla

opravdu možná – jednak ze zdravotního hlediska (viz výše), jednak z hlediska společenského systému (odstranění diskriminace na základě věku). Konečně pro kvalitní život seniorů jsou důležité také finanční zdroje, a tak je třeba zabývat se např. nastavením penzijních systémů.

Otázka důchodových systémů je asi nejčastěji diskutovaným tématem v souvislosti se stárnutím populace. Dokládá to také analýza článků týdeníku *The Economist*, kterou provedla skupina akademiků z dublinské Trinity College. Podle autorů analýzy (Martin, Williams, O'Neill 2009) je *The Economist* jedním z globálně nejvlivnějších tištěných médií, které ve vysoké míře čtou lidé působící ve vládních strukturách, poradci, lobbisté, vysoce postavení manažeři apod. Analýza, která se zaměřuje na postoje ke stárnutí v článcích publikovaných v období od ledna 1997 do dubna 2008, ukazuje, že nejčastějším tématem v souvislosti se stárnutím, je právě téma penzí. Dalšími častými tématy je stárnutí populace obecně, demografie, politika, zdravotní péče. Ostatní témata byla zmiňována v jednotkách článků.

Při pohledu na způsob referování o stárnutí ještě podle uvedené analýzy výrazně převažují negativní články. Z 262 relevantních článků 64 % prezentovalo stárnutí populace jako přítěž, 12 % jako výhodu a 24 % bylo vyvážených (Martin, Williams, O'Neill 2009: 1435). Negativní rámování problému stárnutí populace kritizuje řada autorů. Podle Tomeše (2005) populační panika není na místě, protože celkový index závislosti ve společnosti se v důsledku úbytku mladší populace nebude zvyšovat. Životní úroveň budoucích generací bude ovlivněna dlouhodobým ekonomickým růstem, který je však nepředpověditelný. Větším problémem stárnoucí společnosti než výše důchodů je fakt, že příliš mnoho lidí nepracuje. (Tomeš 2005: 25) Na nesprávné nakládání s údaji o indexu závislosti a následné analyzování problému stárnutí populace upozorňuje také bývalý předseda penzijní komise Spojeného království Adair Turner (2009). Podle něj existují mnohem závažnější demografické problémy (zejména strmý růst populace v rozvojovém světě) a stárnutí populace ve většině zemí rozvinutého světa je problém zvládnutelný. Klíčové je zvýšení věku odchodu do důchodu, a to nejen formálně, ale i fakticky.

V této souvislosti bývá nejčastěji zmiňovaným ukazatelem index stáří, který uvádí podíl populace ve věku 65+ na populaci v produktivním věku, tj. 15-64. Jak ovšem mnozí autoři upozorňují, je tento ukazatel poněkud zavádějící a hrozby líčené v souvislosti s jeho zvyšováním podle některých zveličované. Index stáří v dlouhodobých předpovědích nereflexuje možnost, že by lidé odcházeli do penze v pozdějším věku (Turner 2009). Scénáře založené na tomto hledisku také opomíjejí snižující se podíl mladé populace (0-14), díky němuž by měl celkový index závislosti (poměr mladé i staré generace v neproduktivním věku vůči generaci v produktivním věku) zůstat i v budoucnu na zhruba stejné úrovni (Tomeš 2005). Autoři se nicméně většinou shodují, že je třeba upravit stávající penzijní systémy. Liší se rámování problému – zda jde o krizový problém či o zvládnutelnou výzvu.

Negativní rámování stárnutí populace v mediálním či politickém prostoru kritizuje také Rabušic. Jak již bylo řečeno výše, stárnutí populace je podle něj důsledkem záměrného chování lidí a vítězstvím humanity „a je s podivem, že jeho efekty – to je větší počty seniorů dožívajících se stále vyššího věku – jsou tematizovány jako zásadní společenský problém a jsou tak také prezentovány“ (Rabušic 2002; 11). Kromě kroků týkajících se penzijních systémů by se veřejné politiky měly zaměřit na sladování práce a rodinného života, na pozitivní migraci a na realizaci politiky aktivního stárnutí. Ta by měla přispět k tomu, aby lidé i v seniorském věku mohli trávit plnohodnotný život, plně začlenění do společnosti. Její součástí je však také důraz na prevenci a přípravu na stáří již v dřívějších fázích života, aby se prodlužovala nejen naděje dožití, ale také délka života ve zdraví (srov. Doyle 2009).

Podle projekce Českého statistického úřadu (ČSÚ 2013) čeká českou populaci výrazné zvyšování počtu seniorů. Projekce počítá s tím, že podíl populace ve věku do 15 let bude od roku 2020 klesat, až se ustálí na úrovni 12-13 %. Postupně bude také klesat počet lidí ve věku 15-64 let, tedy dnes posuzovaných jako v produktivním věku. Naopak je očekáván strmý nárůst populace ve věku 65+. Počet lidí starších 65 let by se mohl do roku 2057 až zdvojnásobit. Index stáří, který uvádí podíl populace 65+ ku 0-14, by se měl ze 107,6 v roce 2011 zvýšit na 251,5 v roce 2051 a dále narůstat. Stejně tak index ekonomického zatížení, který

udává podíl populace v před- a postproduktivním věku ku obyvatelům v produktivním věku, se má do roku 2061 zvyšovat. Poté by měl postupně klesat, ovšem do konce století se na dnešní úroveň nedostane. ČSÚ se však pokusil do projekce zapracovat i postupné zvyšování věku odchodu do důchodu a odhadnout tak změny v produktivní populaci. Při této variantě, kdy je navíc počítáno s delším obdobím vzdělávání mladých, by měl index ekonomického zatížení dosáhnout vrcholu v 50. letech tohoto století, a poté postupně klesat až se zhruba od 80. let dostane na nižší úroveň než dnes.

Předchozí projekce ČSÚ (2009) byla mírně optimističtější, protože počítala s delším obdobím růstu plodnosti. Podle této projekce měl např. index stáří v roce 2050 dosahovat úrovně 225. Avšak i přes možné mírnější trendy, projekce počítala se stárnutím populace (např. s dvojnásobkem počtu seniorů do roku 2065).

Strategie České republiky ve vztahu k procesu stárnutí populace je formulována v tzv. národních programech přípravy na stárnutí³⁵. Program na léta 2008-2012, do něž spadá období případové studie v této práci, odráží přístup celostního pojetí stáří. Tento přístup k stárnutí (viz např. Bowling, Dieppe 2005) zahrnuje jak biomedicínský, tak psychosociální rozměr. Úspěšné stárnutí tedy znamená jednak nepřítomnost nemocí, fyzickou soběstačnost, schopnost mobility apod.; jednak subjektivní spokojenost se životem, účast na společenském životě, osobní rozvoj atd. Národní program rámuje stárnutí populace jako příležitost pro ekonomický a sociální rozvoj a poukazuje na nutnost připravovat se na stáří už od raných fází života. Jako strategické priority jsou označeny „aktivní stárnutí, prostředí a komunita vstřícná ke stáří, zlepšení zdraví a zdravotní péče ve stáří, podpora rodiny a pečovatелů, podpora participace na životě společnosti a ochrana lidských práv“ (MPSV 2008: 21). Program klade důraz na součinnost aktérů – spolupráci vlády a samosprávy, veřejného, soukromého a občanského sektoru a na meziresortní a mezigenerační spolupráci. Program má návaznost na další politiky (např. na politiku deinstitucionalizace sociálních služeb).

³⁵ Národní program přípravy na stárnutí na období let 2003 až 2007.

Kvalita života ve stáří: Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012. (MPSV 2008)
Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017. (MPSV 2013)

Vláda ČR má stálý poradní orgán k problematice seniorů, Radu vlády pro seniory a stárnutí populace, která byla zřízena v roce 2006. Zasedají v ní zástupci ministerstev, Českého statistického úřadu, parlamentu, Asociace krajů, odborů, zaměstnavatelů a občanské společnosti.

Na základě prostudované literatury jsem identifikovala témata, která se pojí s problematikou stárnutí populace. Tato témata byla využita při další analýze v diplomové práci, konkrétně k analýze veřejně politických dokumentů a následné volbě potenciálních respondentů.

8.1 STÁRNUTÍ POPULACE VE VIZI 2020

Téma stárnutí populace je v dokumentu Vize 2020 promítnuto v kapitole Nové civilizační výzvy, která je dále rozčleněna do podkapitol Zdravé veřejné finance, Moderní sociální systém a Dostupné a vstřícné zdravotnictví. Podkapitola Zdravé veřejné finance se zmiňuje o stárnutí populace takto: „Postupná změna demografické struktury obyvatelstva zároveň tlačí na růst mandatorních výdajů.“ (ODS 2010a: 12). Pro stabilizaci veřejných rozpočtů je proto nutná důchodová a zdravotní reforma. Více v této podkapitole k problematice stárnutí populace zmíněno není. Text je věnován zejména rozpočtové, finanční a daňové politice.

Největší prostor je problematice stárnutí populace věnován v podkapitole „Moderní sociální systém“. ODS klade poměrně velký důraz na pozitivní rámování tématu: „Používáme termín dlouhověkost úmyslně namísto často užívaného termínu stárnutí. Žijeme déle než kdykoli předtím. Je to výsledek lepších životních podmínek, vyšší životní úrovně, lepší vzdělanosti a přístupu k informacím, vyšší bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, zdravějšího životního stylu, kvalitnější a dostupnější zdravotní péče.“ (ODS 2010a: 14) Největší prostor je však věnován nutnosti důchodové reformy. ODS nevěří, že existující průběžný systém je udržitelný. Chce přesvědčit občany, že se musí na svém zajištění na stáří více podílet sami. Dále ODS zmiňuje sociální služby pro seniory s důrazem na domácí prostředí, terénní a ambulantní služby. ODS chce také podpořit zaměstnanost seniorů. I když to v dokumentu není dáno přímo do souvislosti se stárnutím populace, ODS se také zabývá problematikou sladování práce a rodinného života.

V podkapitole „Dostupné a vstřícné zdravotnictví“ ODS pokračuje v pozitivním rámci problematiky: „Naším cílem je pokračovat v trendu růstu průměrné délky života našich spoluobčanů a jeho kvality.“ (ODS 2010a: 17) Na druhou stranu je často upozorňováno na problém rostoucích nákladů na zdravotní péči v souvislosti se stárnutím populace. Relativně značný prostor je věnován nutnosti nastavení podmínek zdravotně-sociálních služeb. ODS chce také umožnit připojištění na ošetrovatelské služby. Jako nezbytná podmínka pro zdravý život je jmenována prevence.

Téma stárnutí populace zahrnuto v regionálních konferencích spadajících do skupiny „nové civilizační výzvy“. Dne 14. ledna 2010 se v Jihlavě konala konference nesoucí název „Moderní sociální systém“, jejímž gestorem byl Petr Nečas, tehdy místopředseda ODS a bývalý ministr práce a sociálních věcí. 25. ledna 2010 se konala v Českých Budějovicích konference „Zdravé veřejné finance“, kterou zaštiťoval Martin Kocourek. V Pardubicích se pak 4. února 2010 uskutečnila konference „Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví“. Jejimi gestory byli Marek Šnajdr, tehdejší náměstek ministryně zdravotnictví, a Tomáš Julínek, v té době senátor a bývalý ministr zdravotnictví. Zatímco v Jihlavě se řečníci věnovali zejména nutnosti důchodové reformy, ale také sociálním službám pro seniory, v Pardubicích k našemu tématu řečníci přispívali zejména v otázce nastavení udržitelného systému zdravotního pojištění či zmiňovali strukturu zdravotnických zařízení. Pro řečníky konference v Českých Budějovicích bylo téma stárnutí populace jedním z důvodů, proč je nutné reformovat systém veřejných financí. Řečníci však téma zmiňovali spíše jako širší kontext otázek, kterým se věnovali podrobněji.

9 PŘÍPADOVÁ STUDIE: AKTÉŘI VIZE 2020 K TÉMATU STÁRNUTÍ POPULACE

Na základě analýzy příspěvků na konferencích konaných v rámci Vize 2020 vznikl první seznam potenciálních aktérů Vize 2020 tvořících síť k problému stárnutí populace. Klíčové však bylo získání kontaktu na Davida Havlíčka, který byl v době vzniku Vize 2020 analytikem Hlavní kanceláře a měl na starost sekci Nové civilizační výzvy. S ním byl proveden první rozhovor k tématu stárnutí populace, a hned na počátku tak byli odhaleni někteří další důležití aktéři - např. Ivan Langer, který se sice nepodílel na tématu stárnutí populace, ale byl iniciátorem celého projektu. Následující tabulka představuje seznam aktérů vzešlý na základě analýzy příspěvků v rámci Vize 2020.

Aktér (jeho tehdejší funkce)	Konference	Témata k stárnutí populace
Boris Šťastný (poslanec)	Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví	dlouhodobá péče, ošetrovatelské pojištění, prevence
Dagmar Molendová (poslankyně)	Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví	prevence
Dana Jurásková (ministřině zdravotnictví)	Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví	dlouhodobá péče
Jaromír Gajdáček (generální ředitel zdravotní pojišťovny Ministerstva vnitra)	Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví	dlouhodobá péče
Ladislav Dušek (ředitel IBA Brno)	Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví	prevence
Marek Šnajdr (náměstek ministřině zdravotnictví; gestor Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví)	Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví	dlouhodobá péče, nepříznivý demografický vývoj
Oldřich Petržela (nezávislý konzultant)	Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví	prevence, veřejné finance
Pavel Hroboň (nezávislý analytik)	Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví	nepříznivý demografický vývoj

Roman Flašar (předseda o. s. Lékaři pro reformu)	Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví	prevence
Svatopluk Býma (předseda Společnosti všeobecného lékařství ČLS JEP)	Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví	dlouhodobá péče, zdravotní péče, péče o umírající
Tomáš Julínek (senátor, gestor Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví)	Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví	zdravotní péče
Jan Lorman (Život 90)	Moderní sociální systém	ageismus, sociální soudržnost
Jan Schneider (ředitel zdravotnického zařízení)	Moderní sociální systém	rodinná politika
Jiří Rusnok (Asociace penzijních fondů, člen NERV)	Moderní sociální systém	důchodový systém
Vladimír Bezděk (generální ředitel AEGON Pojišťovna)	Moderní sociální systém	veřejné finance, důchodový systém
Vojtěch Belling (univerzita Heidelberg)	Moderní sociální systém	rodinná politika
Milan Cabrnach (europoslanec)	Moderní sociální systém Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví (příspěvek v zastoupení)	dlouhověkost, sociální soudržnost, dlouhodobá péče
Petr Nečas (místopředseda ODS; gestor Moderní sociální systém)	Moderní sociální systém Ideová konference Vize 2020	dlouhověkost, nepříznivý demografický vývoj, důchodový systém, rodinná politika
Mirek Topolánek (předseda ODS)	Moderní sociální systém Zdravé veřejné finance Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví Ideová konference Vize 2020	
Miroslav Zámečník (ekonom, člen NERV)	Moderní sociální systém Zdravé veřejné finance Ideová konference Vize 2020 (video zdravotce)	nepříznivý demografický vývoj, veřejné finance, důchodový systém, prevence, dlouhodobá péče
Jan Zedník (student ekonomie)	Zdravé veřejné finance	veřejné finance, důchodový systém

Martin Kocourek (gestor tématu Zdravé veřejné finance)	Zdravé veřejné finance	veřejné finance, důchodový systém
Pavel Bém (primátor hl. m. Prahy)	Zdravé veřejné finance	veřejné finance, důchodový systém
Petr Maroš (Jihočeský krajský úřad)	Zdravé veřejné finance	důchodový systém
Tomáš Sedláček (člen NERV)	Zdravé veřejné finance	nepříznivý demografický vývoj, veřejné finance, důchodový systém
Michal Mejstřík (člen NERV)	Zdravé veřejné finance Ideová konference Vize 2020	veřejné finance, důchodový systém

Seznam se v průběhu sběru rozhovorů rozšiřoval a zase zužoval podle toho, jak respondenti uváděli nové aktéry a jak (nově) vytipovaní aktéři potvrzovali či nepotvrzovali účast na projektu Vize 2020 v tématu stárnutí populace. Další tabulka zobrazuje přehled všech jmen, která se v průběhu sběru dat objevila v seznamu potenciálních členů sítě. V posledním sloupci je zaznamenáno datum pořízení rozhovoru, či poznámka, zda aktér potvrdil podíl na vzniku Vize 2020 v tématu stárnutí populace, nebo jej odmítl.

Aktér (jeho tehdejší funkce)	Proč je na seznamu	Datum pořízení rozhovoru/ Poznámka
David Havlíček (analytik HK ODS)	Analytik HK ODS - agenda Nové civilizační výzvy	21. 11. 2014
Milan Cabrnach (europoslanec)	Účast na konferencích Moderní sociální systém, Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví (příspěvek v zastoupení)	10. 12. 2014

Lenka Kohoutová (předsedkyně Nadačního fondu na podporu zaměstnávání zdravotně postižených)	Jmenoval David Havlíček.	10. 12. 2014
Miroslav Zámečník (ekonom, člen NERV)	Účast na konferencích Moderní sociální systém, Zdravé veřejné finance, Ideová konference Vize 2020 (video zdravice)	12. 12. 2014
Jan Lorman (Život 90)	Účast na konferenci Moderní sociální systém	15. 12. 2014
Marek Šnajdr (náměstek ministryně zdravotnictví; gestor Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví)	Účast na konferenci Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví	16. 12. 2014
Dana Jurásková (ministryně zdravotnictví)	Účast na konferenci Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví	17. 12. 2014
Jiří Rusnok (Asociace penzijních fondů, člen NERV)	Účast na konferenci Moderní sociální systém	18. 12. 2014
Petr Nečas (místopředseda ODS; gestor Moderní sociální systém)	Účast na konferencích Moderní sociální systém, Ideová konference Vize 2020	28. 1. 2015
Vladimír Bezděk (generální ředitel AEGON Pojišťovna)	Účast na konferenci Moderní sociální systém	2. 2. 2015
Ivan Langer (místopředseda ODS)	Jmenoval David Havlíček.	25. 2. 2015
Petr Tluchoř (poslanec)	Jmenoval Marek Šnajdr.	25. 3. 2015
Jiří Sezemský (poradce Petra Nečase)	Poradce Petra Nečase	26. 3. 2015

Martin Kupka (mluvčí ODS)	Jmenovala Dana Jurásková.	26. 3.2015
Alena Páralová (poslankyně)	Jmenoval Petr Nečas.	Na Vizi 2020 se přímo nepodílela.
Gábina Wagnerová (analytik HK ODS)	Jmenoval David Havlíček.	V době Vize 2020 na HK ODS nepůsobila.
Karina Kubelková (analytik HK ODS)	Jmenoval David Havlíček.	V době Vize 2020 na HK ODS nepůsobila.
Petr Zimmermann (ředitel Městské nemocnice v Plzni)	Jmenoval Miroslav Zámečník.	Na Vizi 2020 se nepodílel.
Stanislav Volák (psycholog, poradce Petra Nečase)	Jmenoval Petr Nečas.	Na Vizi 2020 se přímo nepodílel. Byl poradcem Petra Nečase v době jeho působení jako ministra a premiéra.
Boris Šťastný (poslanec)	Účast na konferenci Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví	Potvrzen některými respondenty.
Dagmar Molendová (poslankyně)	Účast na konferenci Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví	Potvrzena některými respondenty.
Jaromír Gajdáček (generální ředitel zdravotní pojišťovny Ministerstva vnitra)	Účast na konferenci Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví	Potvrzen některými respondenty.
Ladislav Dušek (ředitel IBA Brno)	Účast na konferenci Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví	
Oldřich Petržela (nezávislý konzultant)	Účast na konferenci Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví	
Pavel Hroboň (nezávislý analytik)	Účast na konferenci Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví	Potvrzen některými respondenty.
Roman Flašar (předseda o. s. Lékaři pro reformu)	Účast na konferenci Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví	Potvrzen některými respondenty.

Svatopluk Býma (předseda Společnosti všeobecného lékařství ČLS JEP)	Účast na konferenci Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví	
Tomáš Julínek (senátor, gestor Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví)	Účast na konferenci Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví	Potvrzen některými respondenty.
Jan Schneider (ředitel zdravotnického zařízení)	Účast na konferenci Moderní sociální systém	
Vojtěch Belling (univerzita Heidelberg)	Účast na konferenci Moderní sociální systém	Potvrzen některými respondenty.
Mirek Topolánek (předseda ODS)	Účast na konferencích Moderní sociální systém, Zdravé veřejné finance, Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví, Ideová konference Vize 2020	Potvrzen některými respondenty.
Jan Zedník (student ekonomie)	Účast na konferenci Zdravé veřejné finance	
Martin Kocourek (gestor tématu Zdravé veřejné finance)	Účast na konferenci Zdravé veřejné finance	
Pavel Bém (primátor hl. m. Prahy)	Účast na konferenci Zdravé veřejné finance	Podle jeho slov byla jeho role marginální.
Petr Maroš (Jihočeský krajský úřad)	Účast na konferenci Zdravé veřejné finance	
Tomáš Sedláček (člen NERV)	Účast na konferenci Zdravé veřejné finance	Potvrzen některými respondenty.
Michal Mejstřík (člen NERV)	Účast na konferencích Zdravé veřejné finance, Ideová konference Vize 2020	Potvrzen některými respondenty.
Hana Cabrnchová (praktická lékařka pro děti a dorost)	Jmenoval Marek Šnajdr.	Potvrzena některými respondenty.
Jana Rybínová (poslankyně)	Jmenovala Dana Jurásková.	Potvrzena některými respondenty.

Jiří Král (ředitel sekce Sociální a rodinné politiky MPSV)	Jmenoval Petr Nečas.	
Ludmila Vostřáková (ředitelka Odboru zdravotně sociálních služeb, Ministerstvo zdravotnictví)	Jmenovala Dana Jurásková.	Potvrzena některými respondenty.
Markéta Hellerová	Jmenoval Marek Šnajdr.	Potvrzena některými respondenty.

Z kapacitních důvodů nebyly pořizeny rozhovory se všemi potenciálními členy sítě, a proto bylo ustoupeno od původního záměru provést kvantitativní analýzu politické sítě. Nicméně informace získané z provedených rozhovorů přesto poskytují zajímavý vhled do tvorby programu politické strany a odhalují obraz o vazbách mezi jednotlivými aktéry.

9.1 ROLE JEDNOTLIVÝCH AKTÉRŮ PŘI VZNIKU VIZE 2020

Aktéry podílející se na vzniku Vize 2020, pokud podílením se myslíme, že psali části dokumentu, konzultovali je či vystupovali v rámci některých konferencí, lze nejjednodušeji rozdělit na stranické a nestránkové. S využitím teorie tří tváří politické strany můžeme aktéry uvnitř strany kategorizovat na stranické ústředí zahrnující sekretariát strany a centrální vedení, členy strany ve veřejných funkcích (zde členy národního i Evropského parlamentu, ministry, popř. náměstky na ministerstvech) a řadovou členskou základnu. Mezi aktéry vně strany lze rozlišit partnerské organizace ODS a jednotlivé odborníky vně strany. V následující části práce bude popsána role těchto uvedených kategorií aktérů.

9.1.1 AKTÉŘI UVNITŘ STRANY

9.1.1.1 Stranické ústředí

Role stranického ústředí ODS byla při vzniku Vize 2020 zcela zásadní. Z vedení strany vzešla vůbec myšlenka celého projektu. „Role grémia byla zásadní,

iniciační.“³⁶ Z grémia vzešlo rozhodnutí, jak vyplnit prostor vzniklý zrušením voleb³⁷. Hlavní kancelář pak byla nezbytným organizačním zázemím projektu. V období, kdy probíhaly konference Vize 2020, práce na Vizi činila 80-90 % činnosti zázemí strany.³⁸

Hlavním iniciátorem Vize 2020 byl tehdejší místopředseda strany, který byl zároveň hlavou volebního štábu, Ivan Langer. Přiznává, že ve chvíli, kdy bylo jasné, že se volby do Poslanecké sněmovny na podzim 2009 neuskuteční, vedení strany rychle hledalo cestu, jak komunikovat v období, kdy vládne úřednický kabinet, takže strana není ve vládě ani fakticky v opozici, a do voleb zbývá více než půl roku. Grémium strany se rozhodlo pro ideovou debatu, která měla směřovat k vytvoření programu přesahujícího jedno volební období. Členové tehdejšího vedení se netají tím, že Vize měla být marketingovým nástrojem, měla přitáhnout pozornost veřejnosti k programu ODS. Zároveň měla „zaměstnat stranu“³⁹, která byla nastartovaná k volební kampani. Projekt Vize 2020 tedy byl nejen o obsahu, ale i o formě. Propojení těchto složek měl na starosti právě Ivan Langer a jeho tým.⁴⁰

Grémium strany rozhodovalo o rozdělení kapitol a určovalo jejich garanty. Do práce garantů a přípravy jednotlivých kapitol již grémium příliš nezasahovalo. Maximálně např. doporučilo zdůraznění některého tématu na úkor jiného. Nicméně volba garanta byla určující pro podobu výstupů v rámci příslušných kapitol i pro zapojení a roli případných dalších aktérů. Mezi garanty sekcí patřili členové nejvyššího vedení strany a dále většinou členové strany ve veřejných funkcích (poslanci, senátoři, lidé z ministerstev). Jmenování garantem předznamenávalo nominaci na případný post ministra, a proto politické rozhodování o garantovi nebylo vždy jednoduché. Svědčí o tom případ sekce věnované zdravotnictví. Řada dotazovaných aktérů zmínila, že v ODS bylo vždy velké množství silných osobností zabývajících se zdravotnictvím, které se navíc ne vždy shodovaly ve svých vizích. V čele sekce „Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví“

³⁶ Záznam rozhovoru s Martinem Kupkou (26. 3. 2015)

³⁷ Záznam rozhovoru s Davidem Havlíčkem (21. 11. 2014)

³⁸ Tamtéž

³⁹ Záznam rozhovoru s Petrem Nečasem (28. 1. 2015)

⁴⁰ Záznam rozhovoru s Ivanem Langerem (25. 2. 2015)

byli nejdříve Marek Šnajdr a Tomáš Julínek. Kapitulu na závěrečné ideové konferenci však prezentovala Daniela Filipiová. Naopak v případě sekce „Moderní sociální systém“ byl lídr jasný, bývalý ministr práce a sociálních věcí a místopředseda strany Petr Nečas.

Petr Nečas zároveň zodpovídal za redigování celého materiálu Vize 2020. Podle vlastních slov měl totiž v té době na starost programové otázky strany. Úkolem Petra Nečase a jeho týmu (především jeho blízkého spolupracovníka Jiřího Sezemského) byla finalizace celého textu. V rámci této činnosti se dbalo na to, aby jednotlivé sekce měly přibližně stejný rozsah a hloubku, aby celý výstup byl konzistentní.

Řadou dotazovaných aktérů byl jako jeden z klíčových aktérů zmiňován samozřejmě Mirek Topolánek⁴¹ jako předseda ODS. Mirek Topolánek celý projekt zaštitil a dal mu náboj. Účastnil se všech konferencí, které v rámci Vize 2020 proběhly. Jako hlava strany i grémia měl poslední slovo a právo veta. Zpracování jednotlivých materiálů však nechával na garantech.

Co se týče role Hlavní kanceláře ODS, ta spočívala především v zajištění administrativního a organizačního zázemí. Hlavní kancelář se starala především o technickou organizaci konferencí. Mediální oddělení mělo samozřejmě na starosti mediální výstupy Vize 2020, přípravu sborníku z konferencí apod. Jeho vliv se mohl projevit např. v tom, že některé téma bylo z důvodu atraktivity více akcentováno.⁴² Analytická sekce se starala o administrativní záležitosti. V případě potřeby sbírala informace a podklady pro přípravu koncepčních materiálů, komunikovala s řečníky konferencí, shromažďovala jejich prezentace apod. Míra přípravy odborných podkladů či zajištění řečníků však závisely na roli garanta. Někteří garanti si vše zajišťovali sami, někteří s analytiky hlavní kanceláře spolupracovali více.

9.1.1.2 Strana ve veřejných funkcích

Členové strany, kteří zastávají funkce ve veřejném sektoru, jsou pro stranu důležitým zdrojem odborných znalostí. Jako členové příslušných výborů

⁴¹ Rozhovor s Mirkem Topolánkem se nepodařilo realizovat.

⁴² Záznam z rozhovoru s Martinem Kupkou (26. 3. 2015)

poslanecké sněmovny, senátu či Evropského parlamentu nebo jako zástupci strany na ministerstvech mají více informací o dané problematice a důležité kontakty. Vzhledem ke své dlouhodobé profilaci, která nutně nemusí vyplývat z jejich vzdělání, spíše ze zkušeností, jsou důležitými účastníky odborné diskuse.

Jak bylo řečeno už výše, někteří představitelé ODS ve veřejných funkcích, zastávali v rámci Vize 2020 pozici garantů příslušných kapitol. Další se aktivně účastnili diskusí ať už v rámci konferencí či jiných stranických fór (kongres na podzim 2009, jednání výkonné rady aj.). Nelze říci, že by byli tito členové strany nějak formálně vybízeni k účasti na projektu. Spíše záleželo na jejich osobním zájmu a angažovanosti. Např. europoslanec Milan Cabrnoch, který se dlouhodobě věnuje tématům zdravotní i sociální politiky, a to i důsledkům stárnutí populace, se sám přihlásil o vystoupení na konferencích „Moderní sociální systém“ a „Dlouhodobý rozvoj zdravotnictví“ a z vlastního zájmu se účastnil několika dalších konferencí.⁴³ Nicméně pro guaranty byly kontakty s kolegy z parlamentu či ministerstev důležitým zdrojem informací pro formulaci programu, ačkoli konzultace nebyly na formální bázi či konkrétně k projektu Vize 2020. Petr Nečas tak mezi lidmi, s nimiž konzultoval sociální politiku, uvedl tehdejší poslankyni Alenu Páralovou. Ta si však při dotazování nebyla vědoma toho, že by s ním kdy konzultovala Vizi 2020. Jako poslanci se potkávali a otázky sociální politiky spolu samozřejmě probírali.

ODS v době vzniku Vize 2020 sice nebyla ve vládě, avšak v předcházejícím období ano. Zkušenosti z ministerstev a především data a analýzy vzniklé na půdě ministerstev byly pro guaranty opět cenným zdrojem. Na ministerstvu zdravotnictví stále působili lidé, kteří přišli za ministrů ODS, a tak bylo toto ministerstvo pro stranu stále odborným zázemím. Marek Šnajdr, jeden z garantů zdravotnické sekce Vize 2020, navíc tehdy působil v pozici náměstka ministryně zdravotnictví Juráskové. Stejně Petr Nečas přiznává, že při tvorbě Vize 2020 vycházel z analýz MPSV. Neznamená to, že by tato ministerstva v době vzniku Vize 2020 vytvářela analýzy pro ODS. Guaranti však čerpali z informací, které předtím získali na základě působení na ministerstvech.

⁴³ Záznam z rozhovoru s Milanem Cabrnchem (10. 12. 2014)

9.1.1.3 Členská základna

Obecně lze říci, že Vize 2020 byla spíše projektem pro členskou základnu než projektem členské základny. Nicméně programový dokument byl mezi řadovými členy aktivně diskutován. Třeba Milan Cabrnok vzpomíná, že si členové na oblastní a regionální úrovni vyměňovali informace o konferencích, kterých se zúčastnili, a o tom, co na nich zaznělo, debatovali. Že role členské základny zdaleka není bezvýznamná, naznačuje průběh kongresu strany na podzim 2009, který oproti původnímu programu dokument Vize 2020 neschválil, nýbrž stranickému vedení uložil jeho diskusi s členskou základnou a uspořádání ideové konference.

Konference Vize 2020 se konaly v regionech a těšily se vysoké účasti mezi řadovými členy strany. Příslušné konference se členové účastnili pravděpodobně podle toho, zda se konala v jejich regionu. Nicméně nebylo výjimkou, že by členové cestovali také do jiného regionu podle zájmu o dané téma. Členové byli na konferencích spíše v pozici obecnosti. Nicméně každá konference měla i svou diskusní část, v níž mohl vystoupit kdokoli. Protože za formát konference opět zodpovídali garanti, záleželo na nich, kolik řečníků zajistili sami a nakolik se mohli účastnit např. řadoví členové strany. Členové regionu byli v každém případě o konání konference informováni a mohli se přihlásit se zájmem o prezentaci svého příspěvku.

Vize 2020 mohla pomoci straně objevit nové tváře na základě jejich odborných znalostí. Zajímavý je případ Lenky Kohoutové, pro niž znamenala Vize 2020 v podstatě „start politické kariéry“⁴⁴. Na konferenci v Jihlavě k sociálnímu systému ji tehdy pozval Milan Cabrnok. Ona se v té době již dlouhou dobu věnovala problematice zaměstnávání osob se zdravotním postižením, což bylo tématem také jejího příspěvku na konferenci. Podle jejích slov ji po konferenci kontaktoval ještě někdo z Hlavní kanceláře a ptal se jí na informace týkající se dlouhodobé péče. Před volbami do Poslanecké sněmovny dostala možnost připravit volební program pro osoby se zdravotním postižením. Po volbách se stala poslankyní a novou tváří ODS pro sociální politiku. Nyní je členkou expertního týmu Petra Fialy právě pro oblast sociální politiky.

⁴⁴ Záznam rozhovoru s Lenkou Kohoutovou (10. 12. 2014)

Vliv diskusí se členskou základnou na konečnou podobu programového dokumentu byl spíše slabý. Záleželo však opět na příslušné kapitole a jejím garantovi. Podle Petra Nečase k dílčím úpravám dokumentu na základě diskuse se členy docházelo. Martin Kupka potvrzuje, že diskuse mohla mít vliv na míru důrazu, který byl nakonec některému tématu věnován. Jiří Sezemský si vzpomíná, že např. pražská organizace se dokumentem zabývala a zaslala své připomínky. Členové mohli své podněty sdílet také prostřednictvím fóra na webových stránkách Vize 2020. Podle Davida Havlíčka se podněty členů do Vize promítly spíše v menší míře, protože byly příliš konkrétní a Vize měla obecnější formu vzhledem k tomu, že se jednalo o střednědobý dokument.

9.1.2 AKTÉŘI VNĚ STRANY

9.1.2.1 Partnerské organizace

Jako partneři Vize 2020 jsou uvedeni CEVRO – Liberálně-konzervativní akademie, Skupina Evropských konzervativců a reformistů (ECR), Mladí konzervativci, Občanský institut, Revue politika a Asociace soukromého zemědělství. Podle výpovědí mnohých dotazovaných aktérů se jedná o tradiční ODS myšlenkově blízké skupiny. Jejich uvedení na oficiální seznam partnerů bylo spíše oceněním jejich dlouhodobé spolupráce, než že by se podíleli na formulaci Vize 2020. Pro stranu bylo však důležité upozornit na to, že ODS má kolem sebe ideově blízké organizace fungující na jiném principu než politická strana.

Na konferencích ovšem někteří představitelé partnerských organizací vystupovali. Mezi řečníky konferencí lze najít představitele Občanského institutu, zástupce Mladých konzervativců, osobnosti působící na vysoké škole CEVRO Institut i představitele Asociace soukromého zemědělství. ECR finančně podpořila konání konferencí. Co se týče tématu stárnutí populace, není bez zajímavosti, že europoslanec Milan Cabrnoch uspořádal v říjnu 2009 na půdě CEVRO – Liberálně-konzervativní akademie kulatý stůl „Dlouhověkost jako politická priorita“, z něhož vyšel v prosinci toho roku stejnojmenný sborník.

Obecně lze roli partnerských organizací v projektu Vize 2020 spatřovat jako poskytnutí osobností, které jsou myšlenkově ODS blízké a zároveň mají co říct k příslušným tématům.

9.1.2.2 Odborníci vně strany

Účast mnoha odborníků, kteří nejsou členy ODS, na konferencích Vize 2020 vybízí k otázkám, zda a jak se podíleli na formulaci stranického programu.

Protože Vize 2020 měla ukázat, že ODS zajímají odborné názory a že „má přesah do společnosti, že není zapouzdřená entita“⁴⁵, měli se každé konference zúčastnit i odborníci mimo stranu. Jejich výběr byl opět na garantech příslušného tématu. Hosté byli vybíráni se zřetelem na podobné ideologické ladění jako ODS. „Nemělo by smysl zvat někoho, kdo by rozporoval základní ideová východiska strany.“⁴⁶ Nicméně zadání tématu, o kterém mají řečníci hovořit, bylo poměrně volné a bylo zcela na vystupujících, o čem budou hovořit (alespoň v případech zdravotní a sociální sekce).

Je zajímavé, že někteří dotazovaní členové ODS přisuzovali některým nestraničským odborníkům výrazný vliv na formulaci Vize 2020 k tématu stárnutí populace. Daní odborníci se přitom zúčastnili pouze příslušné konference, nikdy předtím ani potom se debaty o stranickém programu nezúčastnili, neznali ani finální podobu Vize 2020. To byl případ např. Vladimíra Bezděka. Nicméně „závěry první Bezděkovy komise vždy členům ODS konvenovaly“⁴⁷, a proto pravděpodobně významně ovlivnily tvůrce programu.

Mezi nestraničskými řečníky na konferencích tak byli odborníci, kteří se stranou nikdy blíže nespolečně spolupracovali. Pak zde byli odborníci, kteří nějaké kontakty se stranou, resp. s některými jejími členy, měli. Nicméně z těch dotazovaných nikdo nepotvrdil, že by se podílel na formulaci stranického programu. Miroslav Zámečník, který vystupoval hned na několika konferencích v rámci Vize 2020, a to i k tématu stárnutí populace, se však později stal členem Ekonomické skupiny odborníků (ESO).

Názory tvůrců programu však ovlivnili i další nestraniční, kteří v rámci Vize 2020 ani nijak nefigurovali. Např. v oblasti zdravotnictví Marek Šnajdr a Tomáš Julínek dlouhodobě spolupracovali s celou řadou odborníků i mimo stranu, s nimiž se ještě před rokem 2006 připravovali na vládní angažmá. Také na názory Petra

⁴⁵ Záznam rozhovoru s Ivanem Langerem (25. 2. 2015)

⁴⁶ Záznam rozhovoru s Petrem Nečasem (28. 1. 2015)

⁴⁷ Záznam rozhovoru s Martinem Kupkou (26. 3. 2015)

Nečase měli vliv někteří experti mimo ODS (např. bývalý ministr práce a sociálních věcí Stanislav Volák).

Pokud bych měla celkově zhodnotit roli nestraničských odborníků na téma stárnutí populace v projektu Vize 2020, byl jejich vliv nepřímý. Na Vizi 2020 se nepodíleli ve smyslu, že by psali či konzultovali konkrétní pasáže programového dokumentu. Nicméně autoři pasáží, kteří se tématy také dlouhodobě zabývali, o myšlenkách nestraničských odborníků měli přehled. Odborné názory nestraničských expertů jsou součástí jejich znalostí, a proto se do tvorby programu promítly.

9.2 VAZBY MEZI AKTÉRY

Soudy o přesné konstelaci aktérů v rámci sítě nelze dělat bez znalosti dat o většině členů sítě. Data získaná z kvantitativní části rozhovoru jsou navíc ovlivněna designem dotazníku.⁴⁸ Ze získaných dat, z kvalitativní i kvantitativní části rozhovoru, lze ovšem vyčíst některé obrysy uspořádání vztahů mezi aktéry.

Popis vazeb mezi aktéry tvorby Vize 2020 k tématu stárnutí populace bude proveden na dvou dimenzích. První dimenzi jsem označila jako „specialisté vs. generalisté“ a lze na ní ukázat vztahy mezi aktéry na základě jejich odbornosti. Specialisty zde rozumím aktéry, kteří se na základě dlouhodobé profilace stali odborníky v určité problematice. Generalisty jsem označila aktéry, kteří nemají specializaci v žádném z témat týkajících se problematiky stárnutí populace, přesto hrají v případě důležitou roli jako komunikátoři či advokáti celého projektu Vize 2020. Druhou dimenzi jsem pak pojmenovala „ad-hoc vs. dlouhodobé vazby“ a na ní je možné popsat vztah jednotlivých aktérů k ODS, a tedy i k síti aktérů podílejících se na tvorbě programu ODS.

⁴⁸ Respondenti měli nejdříve za úkol vybrat aktéry, kteří se podíleli na tvorbě Vize 2020 k tématu stárnutí populace. Z nich poté vybírali ty, s nimiž v době vzniku Vize 2020 komunikovali. Vzhledem k tomu, že většina dotazovaných si pod pojmem stárnutí populace představovala především problematiku penzí, volili častěji aktéry příslušející k okruhu sociální politiky. Po zodpovězení otázky ohledně podílu na vzniku Vize 2020 již respondenti nemohli zvolit aktéry, kteří nebyli vybráni v úvodní části.

Tento problém byl odhalen až po provedení několika rozhovorů. Design dotazníku proto již nebylo možné měnit. Ačkoli výběr aktérů, s nimiž respondent komunikoval, na základě toho, kteří aktéři se podle respondenta podíleli na tématu stárnutí populace, je logický a odůvodnitelný, pokud bych měla možnost sbírat podobná data znovu, nechala bych respondenty vybírat znovu ze všech možných aktérů. Bylo by tak získáno více dat o vazbách mezi jednotlivými aktéry.

9.2.1 SPECIALISTÉ VS. GENERALISTÉ

9.2.1.1 Generalisté

Specifickou skupinu aktérů ve zkoumaném případě tvoří lidé, kteří sice nejsou odborníky v žádném z témat souvisejících s problematikou stárnutí populace, avšak přesto na tvorbu programu mají vliv. Jedná se o aktéry, kteří udávají rámeček celému projektu Vize 2020. Jsou tvůrci a iniciátory myšlenky (Ivan Langer, Mirek Topolánek), komunikují projekt jako celek, a tím ovlivňují i uchopení problematiky stárnutí populace (Ivan Langer, Martin Kupka). Jsou napojeni minimálně na klíčové aktéry v rámci specialistů.

9.2.1.2 Specialisté

Jak již bylo naznačeno, specialisty v kontextu zkoumaného případu rozumím aktéry specializované v tématech souvisejících s problematikou stárnutí populace. Tato problematika byla v dokumentu Vize 2020 zpracována především v kapitolách „Moderní sociální systém“ a „Dostupné a vstřícné zdravotnictví“, částečně se promítalo do kapitoly „Zdravé veřejné finance“. Není proto zcela překvapivé, že se mezi aktéry rýsují tři skupiny (okruhy) na základě specializací v sociální politice, zdravotnictví a makroekonomii. Pro uspořádání těchto jednotlivých sítí se zdá být klíčová role garanta příslušné kapitoly.

Témata spojená se sociální politikou zaštiťoval Petr Nečas, který v rozhovoru přiznává úzký okruh lidí, s nimiž byl v kontaktu a jež jej ovlivňovali při formulování Vize 2020. Tito lidé se však většinou přímo na Vizi 2020 nepodíleli (Stanislav Volák, Alena Páralová, Jiří Král). Jak uvedl Jiří Sezemský, „Petr Nečas to měl v hlavě.“⁴⁹ Vycházel ze svých předchozích zkušeností. Vazby s ostatními aktéry v rámci okruhu sociální politiky měl spíše slabé až žádné.⁵⁰ Aktéři o sobě věděli, avšak ne všichni spolu byli v kontaktu. Ve srovnání s okruhem specialistů na zdravotní politiku je okruh aktérů sociální politiky menší.

Garanty kapitoly věnované zdravotní politice byli Marek Šnajdr a Tomáš Julínek. Už toto dvoj-garanství naznačuje, že struktura aktérů v okruhu zdravotnictví je jiná. Mnozí dotazovaní aktéři uváděli, že specifikem zdravotní politiky ODS je poměrně velké množství silných osobností, jež se v tématu profilují.

⁴⁹ Záznam rozhovoru s Jiřím Sezemským (26. 3. 2015)

⁵⁰ Záznam z rozhovoru s Petrem Nečasem (28. 1. 2015)

Tyto osobnosti však nemají ve straně stejný vliv a zároveň ne vždy sdílejí stejné představy.⁵¹ Zároveň v době vzniku Vize 2020 garanti stále ještě navazovali na existenci sítě odborníků, jež se utvořila před volbami do Poslanecké sněmovny v roce 2006 kolem Tomáše Julínka, který se tehdy systematicky připravoval na ministerský post. Síť aktérů pohybujících se v okruhu zdravotnictví, co se týče členů a vazeb mezi nimi, je tedy bohatší.

Pak je zde okruh ekonomů, pro které je společný zájem o systém veřejných financí a trend stárnutí populace je pro ně faktem, který ovlivňuje nastavení veřejných financí. Z toho důvodu akcentují nutnost provedení reformy penzijních systémů, ale i financování zdravotnictví. Garantem této kapitoly byl Martin Kocourek. Podle jeho vyjádření však nebyl aktivním účastníkem formulace programu k problému stárnutí populace. Téma důchodové reformy bylo pouze hlediskem v uvažování o řešení jiných otázek veřejných financí.⁵² To potvrzuje, že aktéři z tohoto okruhu byli zaměřeni spíše na jiné otázky. Co se týče vazeb mezi nimi, jedná se o aktéry, kteří se potkávali i na jiných fórech (např. Michal Mejstřík, Tomáš Sedláček a Miroslav Zámečník jako členové NERV).

9.2.1.3 Specialisté propojující více témat

Zajímavým typem aktérů jsou osobnosti, které se pohybují napříč popsányimi okruhy. Z politiků je to např. Milan Cabrnich, který se dlouhodobě zabývá jak politikou zdravotní, tak sociální, a navíc průniky těchto oblastí. Z nestranických aktérů je příkladem takového odborníka Miroslav Zámečník jako ekonom, který se zabývá problematikou penzijních i zdravotnických systémů a témata také propojuje. Pohybuje se samozřejmě v okruhu ekonomů, ale zároveň má řadu kontaktů i mezi specialisty ODS v oblasti zdravotnictví a sociální politiky.

9.2.1.4 Specialisté-generalisté

Jako aktéry ve specifickém postavení chci zmínit také ty, kteří jsou sice znalci témat zdravotní a sociální politiky ve vztahu k stárnutí populace, ovšem jde spíše o generalisty v tom smyslu, že jejich úkolem je spíše propojování myšlenek jiných. Příkladem takových aktérů je Jiří Sezemský, jako klíčový spolupracovník Petra

⁵¹ Tyto informace byly potvrzeny také na minikonferenci ODS ke zdravotnictví, která se konala 15. ledna 2015. Několik účastníků tento fakt zmínilo během diskusní části.

⁵² E-mailová korespondence s Martinem Kocourkem.

Nečase, a David Havlíček, analytik Hlavní kanceláře. Oba mají intenzivní vazby na generalisty (Ivan Langer, Martin Kupka), protože byli do jisté míry mostem mezi specialisty a generalisty.

9.2.2 AD-HOC VS. DLOUHODOBÉ VAZBY NA ODS

V předchozích oddílech už bylo naznačeno, že vazby některých aktérů na ODS plynuly pouze z účasti na konferenci v rámci Vize 2020. Mezi nestranickými aktéry tvorby Vize 2020 však byli také lidé s dlouhodobějšími vazbami na ODS.

Představiteli aktérů s ad-hoc vazbami na ODS, které spočívaly pouze v účasti na konferenci v rámci Vize 2020, jsou např. Jiří Rusnok či Vladimír Bezděk. Na konferenci byli pozváni, aby přednesli příspěvek. Nikdy předtím ani potom se podle svých slov žádné další akce ODS nezúčastnili.⁵³ Oni sami mezi sebou byli v kontaktu v souvislosti se vznikem tzv. druhé Bezděkovy komise, která byla iniciována za vlády Jana Fischera. Potkali se dále společně s dalšími nestranickými aktéry Vize 2020 v rámci NERV za Nečasovy vlády, kde existovala pracovní skupina k důchodové reformě. Zde samozřejmě byli v kontaktu i se členy vlády za ODS. Tyto kontakty však byly na bázi vláda-odborníci, nikoli strana-odborníci.

Při zkoumání dlouhodobějších vazeb aktérů na ODS můžeme odhalit opět několik modelů. Jsou zde samozřejmě dlouholetí členové ODS. Experti na nějakou problematiku o sobě v rámci strany většinou vědí. Vazby mezi nimi jsou však různé intenzity, podle osobních vztahů. Můžeme sledovat také nestranické experty, kteří mají dlouhodobé vztahy s některými členy strany plynoucí právě ze společného zájmu o nějaké téma (např. Jan Lorman, Miroslav Zámečník). Nelze říci, že by šlo o dlouhodobé podporovatele ODS. Jedná se vyloženě o společný zájem na určité problematice. Lze předpokládat, že existují také nestraničtí odborníci, kteří jsou dlouholetými podporovateli ODS. Takové jsem ale ve zkoumaném případě neodhalila.

⁵³ Záznam rozhovoru s Jiřím Rusnokem (18. 12. 2014) a Vladimírem Bezděkem (2. 2. 2015)

10 DISKUSE: ROLE PROGRAMŮ V PRAXI

O významu politických stran v současných politických systémech leckdo pochybuje, stejně tak o jejich roli v procesu tvorby veřejných politik. Tuto roli nelze přeceňovat, politické strany jsou pouze jedním z řady aktérů působících na tvorbu politik. Jsou však místem, kde dochází ke shromažďování určitých idejí a představ o tom, jak má být společnost uspořádána, a tedy i jak mají vypadat politiky v různých oblastech života společnosti. Jsou také místem, kde se setkávají aktéři ať už z veřejného, soukromého či občanského sektoru. Programatické dokumenty politických stran slouží k prezentaci idejí navenek i dovnitř strany. Nejsou pouze marketingovým nástrojem pro volební klání. Stávají se základem pro povolební vyjednávání a jejich obsah se může odrazit např. v programovém prohlášení vlády, z něhož pak vychází činnost vlády v daném volebním období.

Obsah Vize 2020 koresponduje s volebními programy, které byly připraveny pro volby do Poslanecké sněmovny v roce 2009⁵⁴ a 2010⁵⁵. Tyto dva programy (jeden pro zrušené předčasné volby, jeden pro volby v řádném termínu) se obsahově příliš neliší, pouze na některá témata byl třeba dán jiný důraz. Co se týče tématu stárnutí populace, dokončení důchodové reformy a péče o seniory jsou jmenovány mezi hlavními prioritami. Prodlužující se střední délka života lidí je stejně jako ve Vizi 2020 rámována pozitivně. Za zmínku stojí, že termín dlouhověkost, který je několikrát zmíněn ve Vizi, je použit až v programu z roku 2010. ODS si v obou programech klade za cíl dokončení důchodové reformy, která má být postavena na rozšíření spektra zdrojů příjmů na stáří zejména na individuální a dobrovolné bázi (fondové financování, větší zapojení zaměstnavatelů, možnost přispět na důchod rodičů). Státní průběžný systém důchodů přirovnává ODS k pyramidové hře „letadlo“. Dalším tématem jsou sociální a zdravotně-sociální služby pro seniory, jejichž potřeba podle ODS bude narůstat právě v důsledku stárnutí populace. ODS klade důraz na služby poskytované v domácím prostředí, na rozvoj terénních a ambulantních služeb a hospicové a paliativní péče. Chce zavést daňová zvýhodnění pro ty, kteří pečují o své blízké, či

⁵⁴ (ODS 2009b)

⁵⁵ (ODS 2010b)

možnost pojištění na ošetrovatelské služby. Téma zdravotně-sociálních služeb a dlouhodobé péče se prolíná kapitolami sociální politiky i zdravotnictví.

Při pohledu na koaliční smlouvu⁵⁶ a programové prohlášení vlády⁵⁷ Petra Nečase, která vzešla z voleb 2010, můžeme sledovat, jak se témata z programu ODS překrývají s těmito základními programovými dokumenty vlády. Provedení důchodové reformy spočívající zejména v diverzifikaci příjmů na stáří patřilo mezi základní priority vlády. Průběžný penzijní systém je charakterizován jako neudržitelný. Pozornost patřila rovněž službám pro seniory. Vláda deklarovala podporu péče o seniory (a osoby se zdravotním postižením) v domácím prostředí, vymezení dlouhodobé zdravotně-sociální péče a jejího financování a podporu hospicové a paliativní péče. Není zde prostor pro podrobnou analýzu realizace tohoto programu. Proto jen krátce zmiňme, že za vlády Petra Nečase byl zaveden tzv. druhý pilíř důchodového systému. Co se týče dlouhodobé péče, ministerstva práce a sociálních věcí a zdravotnictví pracovala na zákonu o dlouhodobé zdravotně-sociální péči, který se však nedostal ani na jednání vlády.

ODS v uvedených volebních programech kladla důraz na nalezení shody napříč politickým spektrem a mezi odborníky. To se nepodařilo, což je patrné i z toho, že jedním z prvních kroků vlády Bohuslava Sobotky bylo např. zrušení druhého pilíře. Tento krok na druhou stranu ukazuje, jakou moc mohou mít politické strany. Zrušení druhého pilíře důchodového systému bylo klíčovou prioritou ČSSD.

⁵⁶ (ODS, TOP 09, VV 2010)

⁵⁷ (Vláda ČR 2010)

ZÁVĚR

Tato diplomová práce se snaží přispět do množiny vědění o procesu tvorby veřejných politik. Jejím hlavním výzkumným cílem je vysvětlit, jakým způsobem generují politické strany expertní vědění, přičemž politické strany jsou zde chápány jako jeden z aktérů tvorby veřejných politik. Hlavním teoreticko-metodologickým východiskem práce je přístup analýzy politických sítí, který vidí veřejné politiky jako produkt interakce různých aktérů. Práce je designována jako případová studie, zaměřená na Občanskou demokratickou stranu (ODS) a tvorbu jejího střednědobého programu Vize 2020 k tématu stárnutí populace.

Na výsledcích analýzy dokumentů a analýzy politických sítí jsou postaveny kapitoly 6 a 9, které představují mechanismy ODS pro generování expertního vědění. Šestá kapitola se věnuje těmto mechanismům obecně. Devátá kapitola je zaměřena na zkoumaný případ a zabývá se aktéry podílejícími se na vzniku Vize 2020 k tématu stárnutí populace.

Šestá kapitola práce popisuje institucionalizované mechanismy ODS pro generování expertního vědění a jejich vývoj v historii strany. Programatická diskuse byla vždy důležitou součástí vnitrostranického života ODS. Hlavními fóry pro tuto diskusi se staly tzv. ideové konference. V průběhu času existovaly v rámci ODS různé typy expertních týmů (od odborných komisí, přes stínové vlády až k současnému expertnímu týmu a poradním skupinám předsedy). Všechny tyto orgány mají přinášet podněty pro vytváření veřejných politik ze strany ODS. Zdá se však, že strana v průběhu času hledá cestu mezi efektivitou a efektem. Zatímco úloha odborných komisí spočívala mimo jiné v zapojení různých skupin v rámci strany do vnitrostranické diskuse, expertní tým a poradní skupiny mají mít především pracovní formát, mají být menší a akceschopnější. Stínové vlády byly tomuto pojetí bližší – skupina jasných mluvčích k různým tématům a v pozadí jejich pracovní týmy. Kolem ODS existuje řada ideově spřízněných organizací s různě intenzivními vazbami na stranu. Tyto organizace jsou často jednak fóry pro diskusi myšlenek blízkých ODS, jednak zdrojem osobností, které se buď mohou zapojit přímo do stranického života, či alespoň přinášet ideje formálně zvnějšku strany.

Případová studie (kapitola 9) ukázala, jakým způsobem může fungovat příprava stranického programu. Odhalila množství aktérů tvorby Vize 2020 k tématu stárnutí populace, a to jak ty, kteří byli vidět, tak ty v pozadí. Mezi aktéry patřili členové strany i odborníci mimo stranu. Jejich role a také vztahy mezi nimi byly různé. Role aktérů v rámci strany je v práci popsána s využitím teorie tří tváří politických stran, která umožnila postihnout specifika aktérů na úrovni členské základny, stranického ústředí a členů strany ve volených funkcích. Odborníky mimo stranu lze rozdělit na ty z partnerských organizací ODS a ty úplně vně strany. Vazby mezi jednotlivými aktéry byly nakonec popsány na dvou dimenzích: „specialisté vs. generalisté“ a „ad-hoc vs. dlouhodobé vazby na ODS“. Pro téma stárnutí populace ve Vizi 2020 jsou důležití také aktéři, kteří nejsou experty v tématu. Ze své pozice však udávají pro téma důležitý rámec. Tyto aktéři jsou zde označeni jako generalisté. Mezi specialisty, tedy odborníky se znalostí problematiky, lze rozlišit okruh lidí zabývajících se sociální politikou, zdravotnictvím a makroekonomií. To vyplývá i z faktu, že zkoumané téma je takto rozčleněno v rámci Vize 2020. Jsou zde však i aktéři spojující jednotlivé tematické skupiny a aktéři, kteří v rámci skupiny specialistů vystupují v roli generalistů a jsou spojnicí s generalisty na centrální úrovni. Konečně možná nejzajímavější zjištění se týká faktu, že mezi nestraničnými odborníky vystupujícími v rámci projektu Vize 2020 byli lidé, kteří do té doby ani po ní neměli žádnou vazbu na ODS. Strana je pozvala s ohledem na to, jak jejich názory konvenovaly se stranickou ideologií, a tvůrci programu s jejich myšlenkami pracovali. Pro stranu však v tomto případě tito odborníci plnili spíše legitimizační funkci.

Diplomová práce splnila své cíle. Popisuje formální mechanismy ODS pro generování expertního vědění a odhaluje mechanismy, jakými politické strany generují vědění na případu vzniku Vize 2020. Případová studie zaměřená na tvorbu konkrétního programu, který vznikl v poměrně krátké době, umožnila nahlédnout především vnitřní fungování politické strany. Zajímavá zjištění tedy spočívají v tom, jak probíhá volba garantů určitých témat, jaká je role vedení, stranického zázemí a vztah politických garantů k dalším aktérům. Práce také ukázala, jak mnoho na garantovi záleží a jak se styl jeho práce odráží do procesu tvorby programu a vazeb rámci sítě aktérů. Na druhou stranu síť expertů vně strany by si zasloužily další výzkum založený možná na jiné volbě případu, který

by dokázal lépe postihnout dlouhodobé vazby mezi aktéry. Zajímavý by mohl být např. tým Tomáše Julínka z doby, kdy se se připravoval na nástup na ministerstvo zdravotnictví a o němž se mnozí dotazovaní aktéři zmiňovali. Studium vazeb mezi aktéry pohybujícími se kolem polické strany může také pokračovat analýzou tzv. afiliací, kdy výzkumník zajímá příslušnost aktérů k různým organizacím. Z této analýzy pak může vyplynout, kde se aktéři setkávají.

SUMMARY

Primary goal of this thesis was to contribute to the knowledge of policy making through focus on political parties as policy makers. From the research perspective, the thesis aimed to understand how political parties generate the policy related expertise. The main theoretical and methodological background of this paper was policy network analysis as an approach that views policy as a product of interaction of many actors. The thesis is designed as a case study focusing on the Civic Democratic Party (ODS) and development of part of its medium-term program Vize 2020 related to ageing society as a policy issue. The main findings of the analysis are presented in chapters 6 and 9.

The chapter 6 describes institutional mechanisms for generating policy-related expertise. Among the main institutions are ideological conferences and expertise bodies within the party. An important source of expertise knowledge deals partner and affiliated organisations.

The chapter 9 is based on the policy network analysis and presents different actors of the development process of the program. There are actors, who are members of the political party, and actors from outside the party. Role of the party-members actors is depicted using the theory of three party organisational faces.

The most interesting finding of this thesis is that among the variety of actors of Vize 2020 project are experts without any previous or later linkage to the party. The party invited them as representatives of ideas close to the party ideology. The authors of the program worked with their ideas. However, these actors played rather a role of legitimation.

ZDROJE

AECR. 2015. *AECR*. [Online] 2015. [Citace: 16. 4. 2015.] <http://www.aecr.eu/>.

Balík, Stanislav a kol., a. 2006. *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006*. Brno : CDK, 2006. 80-7325-079-9.

Barták, Adam. 2006. ODS a přidružené organizace. In Stanislav Balík a a kol. *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006*. Brno : CDK, 2006. Str. 257-270.

Benešová, Libuše. 2001. *Kronika ODS*. Praha : ODS, 2001.

Börzel, T. A. 1998. Organizing babylon - on the different conceptions of policy networks. *Public Administration*. 1998, Sv. 2, 76. Str. 253-273.

Bowling, Ann a Dieppe, Paul. 2005. What is successful ageing and who should define it? *British Medical Journal*. 2005, Sv. 331, 7531. Str. 1548-1551.

Brandes, Ulrik a Schneider, Volker. 2009. Netzwerbilder: Politiknetzwerke als Mataphern, Modellen und Visualisierungen. In Volker Schneider, a další. *Politiknetzwerke: Modelle, Anwendungen und Visualisierungen*. Wiesbaden : VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2009. Str. 31-58.

Cabada, Ladislav a Vodička, Karel. 2011. *Politický systém České republiky*. Praha : Portál, 2011.

CDK. 2015. *Centrum pro studium demokracie a kultury*. [Online] 2015. [Citace: 16. 4. 2015.] <http://www.cdk.cz/>.

CEP. 2015. *Centrum pro ekonomiku a politiku*. [Online] 2015. [Citace: 16. 4. 2015.] <http://cepin.cz/cze/>.

CEVRO. 2015. *CEVRO - Liberálně-konzervativní akademie*. [Online] 2015. [Citace: 16. 4. 2015.] www.cevro.cz.

Colebatch, Hal K. 2006. What work makes policy? *Policy Science*. 2006, Sv. 39. Str. 309-321.

ČNB. 2015a. Ekonomický vývoj na území České republiky. *Historie ČNB*. [Online] 2015. [Citace: 19. 3. 2015.] http://www.historie.cnb.cz/cs/menova_politika/prurezova_temata_menova_politika/1_ekonomicky_vyvoj_na_uzemi_ceske_republiky.html.

ČNB. 2015b. Reakce měnové politiky na dopady světové finanční a hospodářské krize. *Historie ČNB*. [Online] 2013. [Citace: 19. 3. 2015.] http://www.historie.cnb.cz/cs/menova_politika/7_cilovani_inflace/3_reakce_menove_politiky_na_dopady_svetove_financni_a_hospodarske_krize/index.html

ČNR. 1992. Ústava ČR. Dostupné z: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. [Online] [Citace: 14. 5. 2015.] <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>.

ČSÚ. 2015. Zaměstnanost a nezaměstnanost od roku 1993. *Český statistický úřad*. [Online] 2015. [Citace: 19. 3. 2015.] http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabdetail.jsp?cislotab=PRA1010CU&kapitola_id=3&null.

Daadler, Hens. 2002. Parties: Denied, Dismissed, or Redundant? a Critique. In R. Gunther, a další. *Political Parties. Old Concepts and New Chalanges*. místo neznámé : Oxford University Press, 2002. Str. 39-57.

ČSÚ. 2013. Projekce obyvatelstva České republiky. [Online] 2013. [Citace: 19. 3. 2015.] <https://www.czso.cz/documents/10180/20567167/402013u.pdf/3cdc1b6f-9334-429e-99e6-f72b4047bee3?version=1.0>

ČSÚ. 2009. Projekce obyvatelstva České republiky. [Online] 2009. [Citace: 19. 3. 2015.] <https://www.czso.cz/documents/10180/20565681/402009u.pdf/fcfe907e-6df9-4caf-b1db-b99c5893eec8?version=1.0>

Dahl, Robert A. 1989. *Democracy ad its critics*. New Haven and London : Yale University, 1989.

Disman, M. 2010. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha : Karolinum, 2010.

Doyle, Yvonne. 2009. Meeting the challenge of population ageing. *British Medical Journal*. 2009, Sv. 339, 7726. Str. 892-894.

EKR. 2012. Skupina EKR. *Skupina Evropských konzervativců a reformistů*. [Online] 2012. [Citace: 16. 4. 2015.] http://ecrgroup.eu/cz/?page_id=954.

eStat.cz. 2010. *eStat.cz*. [Online] 2010. [Citace: 16. 4. 2015.] www.estat.cz.

Fiala, Petr a Schubert, Klaus. 2000. *Moderní analýza politiky: uvedení do teorií a metod policy analysis*. Brno : Barrister&Principal, 2000.

Fiala, Petr a Strmiska, Maxmilián. 2009. *Teorie politických stran*. Brno : Společnost pro odbornou literaturu - Barrister and Principal, 2009.

Finance.cz. Vývoj hrubého domácího produktu. *finance.cz*. [Online] [Citace: 19. 3. 2015.] <http://www.finance.cz/makrodata-eu/hdp/statistiky/vyvoj-hdp/>.

Harmel, Robert a Janda, Keneth. 1994. An Integrated Theory of Party Goals and Party Change. *Journal of Theoretical Politics*. 1994, Sv. 6, 3. Str. 259-287.

Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha : Portál, 2005.

Hobolt, Sara Binzer a Klemmensen, Robert. 2008. Government Responsiveness and Political Competition in Comparative Perspective. *Comparative Political Studies*. 2008, Sv. 41, 3.

Hogwood, Brian W. a Gunn, Lewis A. 1984. *Policy analysis for the real world*. New York : Oxford University Press, 1984.

Hoppe, Robert. 1999. Policy analysis, science and politics: from 'speaking truth to power' to 'making sece together'. *Science and Public Policy*. 1999, Sv. 26, 3. Str. 201-210.

Howlett, Michael a Oliphant, Samuel. 2010. Environmental Research Oranisations and Climate Change Policy Analytical Capacity: An Assessment of the Canadian Case. *Canadian Political Science Review*. 2010, Sv. 4, 2-3. Str. 18-35.

Howlett, M., Ramesh, M a Perl, A. 2009. *Studying Public Policy: Policy cycles and policy subsystems.* Don Mills (Ont.) : Oxford University Press, 2009.

IDU. 2015. *International Democrat Union.* [Online] 2015. [Citace: 16. 4. 2015.] <http://idu.org/>.

Institut Václava Klause. 2015. *Institut Václava Klause.* [Online] 2015. [Citace: 16. 4. 2015.] <http://www.institutvk.cz/>.

IRI. 2015. *International Republican Institute.* [Online] 2015. [Citace: 16. 4. 2015.] <http://www.iri.org/>.

Jandourek, Jan. 2007. *Sociologický slovník.* Praha : Portál, 2007.

Jelínková, M. 2011. Případová studie. In M. Nekola, M., Muralová, M. Geissler a (eds.). *Současné metodologické otázky veřejné politiky.* Praha : Karolinum, 2011. Str. 195-219.

Katz, Richard S. a Mair, P. 1995. Changing models of party organization in party democracy. *Party Politics.* 1995, Sv. 1, 1. Str. 5-28.

Katz, Richard S. a Mair, Peter. 2002. The ascendancy of party in public office: Party organizational change in twentieth-century democracies. In R. Gunther, a další. *Political Parties. Old Concepts and New Chalanges.* místo neznámé : Oxford University Press, 2002. Str. 113-135.

Kitschelt, H. 2000. Linkages between citizens and politicians in democratic polities. *Comparative Political Studies.* 2000, Sv. 33, 6-7. Str. 845-879.

Klíč, Zbyněk a Sokol, Petr. 2011. *20 let Občanské demokratické strany: 1991-2011.* Praha : ODS Publishing, 2011.

Kohoutek, Jan, Nekola, Martin a Novotný, Vilém. 2013. Conceptualizing policy as activity and field of research. *Central European Journal of Public Policy.* 2013, Sv. 7, 1. Str. 28-59.

KPV. 2013. *Konfederace politických vězňů České republiky.* [Online] 2013. [Citace: 16. 4. 2015.] <http://www.kpv-cr.cz/>.

Kyloušek, Jakub. 2006. ODS a její vnitřní fungování. In Stanislav Balík a kol. *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006*. Brno : CDK, 2006. Str. 245-256.

Kuhne, Clemens. 2008. *Politikberatung für Parteien: Akteure, Formen, Bedarfsfaktoren*. Wiesbaden : VS, Verlag für Sozialwissenschaften, 2008.

Leifeld, P. a Schneider, V. 2012. Information exchange in policy networks. *American Journal of Political Science*. 2012, Sv. 56, 3. Str. 731-744.

Liberální institut. 2012. *Liberální institut*. [Online] 2012. [Citace: 16. 4. 2015.] <http://www.libinst.cz/domu>.

Litomiská, Lucie. 2011. *Rodinná politika v programatice vybraných českých politických stran*. Praha, 2011. 40 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra sociologie. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Vilém Novotný.

Mareš, Miroslav. 2006. Programatika ODS. In Stanislav Balík a kol. *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006*. Brno : CDK, 2006. Str. 124-140.

Martin, Ruth, Williams, Caroline a O'Neill, Desmond. 2009. Retrospective analysis of attitudes to ageing in the Economist: apocalyptic demography for opinion formers? *British Medical Journal*. 2009, Sv. 339, 7735. Str. 1435-1437.

McDonald, M., Mendes, S. M. a Budge, I. 2004. What are elections for? Conferring the median mandate. *British Journal of Political Science*. 2004, Sv. 34, 01. Str. 1-26.

MEDIAN. 2009. Tisková zpráva: volební model, stranické preference, vývoj voličských preferencí. [Online] 2009. http://www.median.cz/docs/preference_2009_12.pdf.

Mladí konzervativci. 2015. *Mladí konzervativci*. [Online] 2015. [Citace: 16. 4. 2015.] www.konzervativci.cz.

MPSV. 2013. Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017. [Online] 2013. http://www.mpsv.cz/files/clanky/14540/NAP_2013-2017_070114.pdf.

MPSV. 2008. Kvalita života ve stáří: Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012. [Online] 2008. http://www.mpsv.cz/files/clanky/5045/starnuti_cz_web.pdf.

NERV. 2009. Závěrečná zpráva. [Online] 2009. [Citace: 19. 3. 2015.] <http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/zaverecna-zprava-NERV.pdf>.

New Direction. 2011. *New Direction: The foundation for European reform.* [Online] 2011. [Citace: 16. 4. 2015.] <http://newdirectionfoundation.org/home>.

Novák, M. 2012. Strany a stranické systémy. In M. Novák (eds.). *Úvod do studia politiky.* Praha : SLON, 2012. Str. 548-599.

Novotný, Vilém. 2013. Co je "policy work"? Pracovní činnosti v oblasti veřejných politik v teorii a praxi". *Politologická revue.* 2013, Sv. 19, 2.

Občanský institut. 2015. Občanský institut. *Občanský institut.* [Online] 2015. [Citace: 16. 4. 2015.] <http://www.obcinst.cz/>.

ODS. 2015a. Ideové konference. *Občanská demokratická strana.* [Online] 2015. [Citace: 18. 4 2015.] <http://www.ods.cz/konference>.

ODS. 2015b. Kdo jsme. *Občanská demokratická strana.* [Online] 2015. [Citace: 16. 4. 2015.] <http://www.ods.cz/o-nas>.

ODS. 2014. Stanovy Občanské demokratické strany. *Občanská demokratická strana.* [Online] 2014. [Citace: 10. 12 2015.] <http://www.ods.cz/stanovy>.

ODS. 2010a. Vize 2020. [Online] 2010. Dostupné z: <http://www.vize2020.cz/>.

ODS. 2010b. Podrobný volební program: Řešení, která pomáhají. [Online] 2010. <http://www.ods.cz/docs/programy/volebni-program2010.pdf>.

ODS. 2009a. 20. kongres ODS. *Občanská demokratická strana*. [Online] 2009. [Citace: 20. 2. 2015.] <http://www.ods.cz/kongresy/20>.

ODS. 2009b. Řešení pro budoucnost: Program psaný s občany. [Online] 2009. <http://www.ods.cz/docs/programy/volebni-program2009.pdf>.

ODS. 1998. Čtyři poděbradské artikuly. *Občanská demokratická strana*. [Online] 1998. [Citace: 20. 3. 2015.] <http://www.ods.cz/politicky-program/podebradske-artikuly>.

ODS, TOP 09, Věci veřejné. 2010. Koaliční smlouva o vytvoření koalice rozpočtové odpovědnosti, vlády práva a boje proti korupci. [Online] 2010. http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/koalicni_smlouva_ods_top09_vv.pdf.

Pravý břeh. 2015. *Pravý břeh ve spolupráci s revue politika*. [Online] 2015. [Citace: 16. 4. 2015.] <http://www.pravybreh.cz/>.

Pšeja, Pavel. 2006. Vývoj ODS a jejího postavení ve stranickém systému ČR. [autor knihy] Stanislav Balík a kol. *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006*. Brno : CDK, 2006. Str. 7-17.

Rabušic, Ladislav. 2002. *Stárnutí populace jako pohroma neo sociální výzva? zamyšlení nad některými souvislostmi populačního stárnutí*. 2002.

Rhodes, R. A. W. 2008. Policy network analysis. [autor knihy] R. E. Goodin, a další. *The Oxford Handbook of Public Policy*. Oxford : Oxford University Press, 2008. Str. 425-447.

Scott, John. 2000. *Social Network Analysis: A Handbook*. London, Thousand Oaks, New Dehli : SAGE Publications, 2000. 978-0761963394.

Schneider, Volker. 2013. Netzwerke und Relationismus. Netzwerke aus metatheoretischer Perspektive. 2013. Str. 2-18.

SCS.ABZ.CZ. 2005-2015. Pojem expert. [Online] 2005-2015. [Citace: 20. 3. 2015.] <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/expert>.

Soroka, S. N. a Wlezien, C. 2005. Opinion-Policy dynamics: Public preferences and public expenditure in the United Kingdom. *British Journal of Political Science*. 2005, Sv. 89, 3. Str. 665-689.

Stimson, J. A., Mackuen, M. B. a Erikson, R. S. 1995. Dynamic representation. *American Political Science Review*. 1995, Sv. 89, 3. Str. 543-564.

Strom, K. 1990. A behavioral theory of competitive political parties. *American Journal of Political Science*. 1990, Sv. 34, 2. Str. 565-598.

Tomeš, Zdeněk. 2005. Je stárnutí populace výzvou pro hospodářskou politiku? 2005, 8.

Turner, Adair. 2009. Population ageing: what should we worry about? *Philosophical Transactions: Biological Sciences*. The Impact of Population Growth on Tomorrow's World, 2009, Sv. 364, 1532, stránky 3009-3021.

Vassallo, Francesca a Wilcox, Clyde. 2006. Party as a Carrier of Ideas. [autor knihy] Richard S. Katz a William J. (eds.) Crotty. *Handbook of party politics*. Thousand Oaks, Calif. : SAGE, 2006. Str. 413-421.

Veselý, A. 2011. Veřejněpolitický a "klasický" sociálněvědní výzkum: podobnosti a odlišnosti. [autor knihy] M. Nekola, a další. *Současné metodologické otázky veřejné politiky*. Praha : Karolinum, 2011. Str. 12-3.

Veselý, A., Drhová, Z. a Nachtmannová, M. 2007. "Vědění o politice": Teoretické poznatky o tvorbě veřejných politik. [autor knihy] A. Veselý, M. Nekola a (eds.). *Analýza a tvorba veřejných politik: přístupy, metody, praxe*. Praha : SLON, 2007. Str. 43-66.

Veselý, Arnošt. 2007. Veřejná politika. [autor knihy] A. Veselý, M. Nekola a (eds.). *Analýza a tvorba veřejných politik: přístupy, metody, praxe*. Praha : SLON, 2007. Str. 13-42.

Vláda ČR. 2010. Programové prohlášení vlády ČR. [Online] 2010. http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf.

VR ODS, 2014. Statut odborných poradních skupin předsedy ODS. Praha : VR ODS, 2014.

VR ODS. 2013. Statut odborných komisí ODS. Praha : VR ODS, 2013.

Ward, M. D., Stovel, K. a Sacks, A. 2011. Network analysis and political science. *Annual Review of Political Science*. 2011, 14. Str. 245-264.

Wasserman, S. a Faust, K. 1994. *Social Network Analysis: Methods and Applications*. New York and Cambridge : Cambridge University Press, 1994. 978-0521387071.

Weingart, Peter. 1999. Scientific expertise and political accountability: paradoxes of science in politics. *Science and Public Policy*. 1999, Sv. 26, 3.

Wolinetz, Steven B. 2002. Beyond the Catch-All Party: Approaches to the Study of Parties and Party Organization in Contemporary Democracies. [autor knihy] R. Gunther, a další. *Political Parties. Old Concepts and New Challenges*. místo neznámé : Oxford University Press, 2002. Str. 136-165.

PŘÍLOHA 1: SCÉNÁŘ ROZHOVORU

Ráda bych s Vámi hovořila o tom, jak vznikala Vize 2020, konkrétně pasáže, které se týkaly problému stárnutí populace. Stručně konkrétně popsat: je to např. nutnost a provedení důchodové reformy, zajištění kapacit sociálních a zdravotních služeb, změna struktury zdravotnických zařízení, zajištění zdravotně-sociální péče či udržitelnost systému zdravotnictví, podpora rodin s dětmi.

Podle mých informací/Vím, že jste byl...

Na úvod bych s Vámi chtěla vést rozhovor formou otevřených otázek a na závěr mám připravený strukturovaný dotazník.

Vize 2020 vznikala na přelomu let 2009 a 2010.

Jak vzpomínáte na práci na Vizi 2020?

Mohl byste mi říct, jak jste se k tomu dostal?

Kontakt a role v přípravě Vize 2020	<p>Kdo Vás požádal o spolupráci?</p> <p>Jaká byla Vaše role při přípravě?</p> <p>Kolik času (hodin/ dnů) jste práci na Vizi 2020 věnoval?</p> <p>Jste/ byl jste spokojen s výsledkem?</p>
<p>Příprava Vize 2020</p> <ul style="list-style-type: none"> - Komunikace mezi experty 	<p>Existoval nějaký (úzký) pracovní tým?</p> <p>Jak pracoval?</p> <p>Jaká byla role:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Členské základny ➤ Stranické centrály ➤ Vedení strany ➤ Poslanců/ Senátorů/ Poslanců EP ➤ Členů strany na ministerstvech ➤ Nestraničských expertů ➤ Partnerů (CEVRO – Liberálně-konzervativní akademie, Mladí konzervativci, ECR, Občanský institut, Revue politika, jiní)
Kvalifikace (viz CV)	Vzdělání

	Povolání Další praxe v oblasti stárnutí populace/sociální politiky/zdravotní politiky (Máte nějakou praxi v oblasti stárnutí populace?)
Vztah ke straně	Členství Stranické funkce Člen stranické expertní komise Jiný vztah
Věk	

*Nyní přistoupíme ke strukturované části našeho rozhovoru. Ráda bych se zaměřila na lidi, kteří se na přípravě Vize 2020 k tématu stárnutí populace podíleli. **Podílem myslím**, že buď vystoupili na konferenci, konzultovali či psali příslušné pasáže v dokumentu.*

B.1.a Kdybyste měl jmenovat, kdo se na přípravě Vize 2020 takto podílel, koho byste jmenoval?

Nyní Vám dám balíček se jmény lidí a jejich funkcemi v době vzniku Vize 2020.

B.1.b Můžete z nich, prosím, vybrat ty, kteří se podle Vás na přípravě Vize 2020 k tématu stárnutí populace podíleli?

B.1.c Chybí podle Vás někdo?

Dále budeme pracovat s těmi, které jste vybral, jako že se podíleli na Vizi 2020.

B.2 Pokud byste měl ohodnotit vliv těchto lidí na Vizi 2020 v tématu stárnutí populace, jaký vliv byste jim přisoudil? Vliv, prosím, ohodnoťte na škále 0-3. (0-žádný vliv, 1-slabý vliv, 2-střední vliv, 3-zásadní vliv) Ukázat kartu.

B.3.a Teď Vás poprosím, abyste vybral ty, s nimiž jste během přípravy Vize 2020 komunikoval.

B.3.b Jak intenzivní byla komunikace mezi Vámi? Prosím, ohodnoťte na škále 1-4 (1-velmi slabá; 2-spíše slabá, 3-spíše silná; 4-velmi silná). Ukázat kartu.

Chtěl byste ještě něco dodat?